

"ดำน้าหื้อมันเห็นทราย นอนหงายหื้อมันหันฟ้า" หัน แปลว่า เห็น ดำน้าให้ดำ
ลงไปจนเห็นพื้นทราย นอนหงายก็ต้องให้เห็นท้องฟ้า สอนให้คนเราทำอะไรต้องทำให้สำเร็จ ให้
เห็นผล อย่าทำครึ่ง ๆ กลาง ๆ ต้องมีความอดทน มีความเพียรพยายาม อย่าท้อถอย ความพยายาม
ย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ (14)

การทำงานเฉพาะอย่าง เป็นที่ยอมรับกันของชาวเชียงใหม่ในยุคนั้น ประกอบด้วย
ความมานะบากบั่น คำภาษิตสะท้อนให้เห็นถึงทุกคนมีงานที่ต้องทำ ตามความชำนาญโดยมีเป้าหมาย
เป็นของตนเอง ทั้งนี้การสร้างความสำเร็จ ใช้ตัวอย่างอิงตามสมรรถนะชาติที่พวกเขาอาศัยอยู่
การอธิบายถึงเศรษฐกิจเป็นแบบดั้งเดิมยังไม่ทันสมัย

2. การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

"ไม้ห้วยน้ำตั้งขอนไหล เก็บไว้ตั้งไฟแบ่งหลัวนึ่งข้าว" ห้วย แปลว่า ผุพัง
แบ่งหลัว แปลว่า ทำเป็นพื้น เป็นเชื้อไฟ ไม้เก่า ๆ ซึ่งผุพังแล้วไหลมาตามน้ำ ยังเก็บมาทำพื้น
เป็นเชื้อไฟ ใช้เป็นประโยชน์ได้ คนบางคนประเทศเขาปลูกฝ้าย เอาฝ้ายออกจากเมล็ดแล้วเขาก็
เอาเศษฝ้ายยัดที่นอน ยัดเบาะนั่ง เมล็ดก็เทบดเป็นอาหารสัตว์ มูลสัตว์ก็เอามาทำปุ๋ยใส่พืชใส่
ผักผลไม้ ไม่มีอะไรจะต้องทิ้งต้องขว้าง คิดนี้สอนให้รู้จักการ "ออมไว้ไม่ขัดสน" (14)

ผู้เขียนคำภาษิตได้นำมาให้เห็นถึง คุณค่าของการนำเอาทรัพยากรมาใช้ประโยชน์อย่าง
ประหยัด แม้ว่าบางคนจะเป็นบุตรหลานของครอบครัวที่ร่ำรวยก็ตาม เหตุผลดังกล่าว การกระทำใดที่
ชาวล้านนาถึงบรรดาความมั่งคั่งหรือทรัพยากรที่ตนมีอยู่ เมื่อได้ละเมียดกฎของการจัดสรรอย่างมี
ประสิทธิภาพ แน่นนอนย่อมนำความหายนะมาสู่ตนเอง

3. ความพยายามขาดแคลนเป็นความทุกข์ยากลำบาก

"ยะอะหยั่งหื้อยะแต่ ๓ ยะฮ้อย ๓ แย้ ๓ บ่ปอกัน" ยะฮ้อย ๓ แย้ ๓ หมายถึง ทำเล่น ๆ
ไม่พอกินในที่นี้หมายความว่า เอาตัวไม่รอด ทำอะไรต้องทำจริง ๆ จัง ๆ ทำด้วยความตั้งใจ
ใจจึงจะพบความสำเร็จ ทำเหาะ ๓ แหะ ๓ ทำ ๆ หยุด ๆ จะไม่ทันคนอื่นเขา ไม่พบความ
สำเร็จจะเอาตัวไม่รอด เหมือนคนหาได้ไม่พอกิน (14)

คนลูกเจ้าได้กินผักตบชวา ป้าย คนลูกชวายเป็นกินผักตบชวา" ลูก หมายถึง ตื่นนอน เจ้า แปลว่า เข้า ชวายเป็น แปลว่า สาย กิน แปลว่า กิน ป้าย แปลว่า สุดหรือปลาย ใน ที่นี้หมายถึง ยอดผัก เก้า แปลว่า ต้น หรือโคน คตินี้แสดงให้เห็นว่า คนเรากล้าไม่ขยันทันตั้งแต่ ต้นมือแล้ว ย่อมลำบากเมื่อปลายมือ เปรียบเหมือนคนตื่นนอนแต่เข้าย้อมได้กินยอดผักเพราะได้กิน ก่อน มีโอกาสก่อนคนอื่น คนนอนตื่นสายได้กินส่วนที่เหลือคือ โคนผัก ซึ่งแก่เหนียวมีแต่กากไม่อร่อย ไม่น่ากิน แต่จำเห็นต้องกินเพราะไม่มีโอกาสได้เลือก คนนอนตื่นสายจะได้ลำบากสำนึกไว้ คำ แนะนำอย่างนี้ใครจะว่าล้าสมัยก็ตามใจ (14)

"ไว้ทันก่อน บ่พอทันได้กิน" ไว้ทัน แปลว่า ไว้ทัน บ่พอทัน แปลว่า ไม่ได้ คนที่พูดว่าไว้ทันก่อน จะไม่ได้กินเพราะคนอื่นเห็นก็จะเอาไปกินเสีย ตัวเองก็เลยอด ทำสิ่งใดก็ตามจงรีบทำเสียเมื่อมีเวลา มีโอกาสไม่ควรผลัดวันประกันพรุ่ง วันนี้อ่ยมดีกว่าพรุ่งนี้ ถ้ามิว่าแต่คิดว่าเอาไว้ทันก่อน หรือทั้งไว้ก่อน ทำเมื่อไหร่ก็ได้กินเมื่อไหร่ก็ได้ ไปเมื่อไหร่ก็ได้ย่อมจะพลาด โอกาสอันดีนั้นไป (14)

อย่าไปนั่งถ้าการ อย่าไปถ้าเพื่อเป็นวานเป็นใจ อย่าไปนอนถ้าใช้" ถ้าการ แปลว่า งาน เป็น แปลว่า ท่าน หรือเขา (สรรพนาม) ใจ แปลว่า วานใช้ หมายถึงอย่านั่งรอให้มีงาน จังจะลงมือทำ หรือว่ามีงานที่ควรจะทำแต่ไม่ทำ รอให้เขาใช้ รอใช้เขาวานเสียก่อนจึงจะทำ (14)

"คนหมั่น ยากไว้มีคนสงสาร คนคร้านเอวยาน ไผ่ชอบหน้า" แอว แปลว่า เอว แอวยาน หมายถึง คนล้นหลังยาว ไผ่ แปลว่า ใคร ชอบ แปลว่า ชอบ คนขยัน แม้ยากจน ก็มีคนเมตตาสงสาร แต่คนเกียจคร้าน ล้นหลังยาวใคร ๆ ก็รังเกียจไม่ชอบหน้า (14)

"ของกินแมวบ่ดีลสา ของกินหมาบ่ดีไว้ดำ" อาหารที่แมวชอบกินไม่ควรประมาท วางไว้ในที่หยิบฉวยง่าย อาหารที่สุนัขชอบก็ต้องเก็บไว้ให้มิดชิดเก็บไว้ในที่สูง ๆ หมายถึง ควรเก็บข้าวของให้ถูกที่ของมีค่าอย่าวางไว้ล่อหลอตา ผู้คน อาจสูญหาย หรือถูกขโมยไปได้ (14)

"ดึกบ่ได้กิน บ่มีไฟตำไฟส่องต้อง ดึกบ่ได้นั่งได้หย็อง ปั่นองดูแควน" **ดูแควน**
แปลว่า ตูถูก หย็อง แปลว่า ตกแต่ง ประดับกายให้งดงามด้วยเครื่องประดับมีเสื้อผ้าแก้วแหวน
เงินทอง เพชรนิลจินดา เป็นต้น (14)

"สุขเมื่อกินข้าว สุขเมื่อเข้านอน" คนเรามีความสุขก็เวลากินและเวลานอนนี่แหละ
ที่สำคัญ เพราะฉะนั้นจะกินก็ขอให้กินอย่างมีความสุข อย่าให้มีความทุกข์ความวิตกกังวลในเวลา
สามิกรรยาบางคู่หรือพ่อแม่บางคนชอบบอกรบเร้าสั่งสอน ดัดนิสัยว่า ดูด่าว่ากล่าวบุตรหลานในเวลา
ประทานอาหาร เป็นการไม่สมควรกระทำอย่างยิ่ง ทำให้คนฟังกินไม่ลงเป็นการบั่นทอนกำลังกาย
กำลังใจ ทำให้เสียสุขภาพจิต เวลาจะนอนก็เหมือนกันควรได้พักผ่อนนอนหลับอย่างเป็นสุข เพราะ
ทำงานใช้กำลังใช้ความคิดมาแล้วตลอดทั้งวัน จึงควรละเว้นการทะเลาะโต้เถียงในเวลาเข้านอน
(14)

ความสุขและความทุกข์เป็นของคู่กัน สำหรับชาวเชียงใหม่ในอดีต หากพิจารณาสภาพชีวิตจะ
เห็นว่า การบริโภคของครัวเรือนนั้นเป็นผลได้จากการทำงานด้วยแรงงาน ตามมาตรฐานการ
ครองชีพที่ต่ำ เพื่อให้ได้มาสำหรับอาหารในการดำรงชีพ ความขยันทำงานหนักจากหยาดเหงื่อแรง
งานคุณภาพต่ำ จึงเป็นเรื่องที่ทุกคนประสบพบอยู่ ต่อมานอกจากเรื่องอาหารแล้ว ระดับมาตรฐาน
ความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมวัดจากการมีเสื้อผ้านุ่มสวยงาม ทำให้เกิดมีการแบ่งชนชั้นระหว่างคน
รวยและคนจนด้วยเกณฑ์การตัดสินง่าย ๆ ที่เป็นไปตามลักษณะเครื่องนุ่งห่ม แต่อย่างไรก็ตามความ
สุขสูงสุด ความพอใจสูงสุดของคนเราเกิดจากการมีอาหารกินและนอนหลับพักผ่อนอย่างดี ด้วยว่าการ
กระทำดังกล่าว ผู้ทำงานคงเห็นเหนื่อยมาทั้งวันจากการทำงาน การกินการนอนจึงเป็นเรื่องใหญ่
เพื่อให้ชีวิตของพวกเขาดำรงอยู่ต่อไปได้ เข้าใจว่าคำภาษิตเหล่านี้สะท้อนให้เห็นชนชั้นหนึ่งคือ ชาว
บ้านธรรมดา ที่ไม่ใช่เจ้าขุนมูลนาย แต่ก็น่าดีใจว่าปัจจุบันมาตรฐานการครองชีพ โดยเฉลี่ยของชาว
เชียงใหม่ได้สูงขึ้น มีสภาวะเศรษฐกิจดีขึ้นมากกว่าแต่เดิม ทำให้เห็นทิศทางความก้าวหน้าทาง
เศรษฐกิจของเชียงใหม่อย่างชัดเจน รวมถึงบทบาทของรัฐบาลไทยในการแก้ไขปัญหาความยากจน
บางส่วนสำเร็จได้ นอกจากนั้นภาษิตล้านนาเป็นเหมือนภาพสะท้อนให้เห็นรสนิยมความชอบ ว่าช่วง
หนึ่งในอดีตที่ผ่านมาคนเชียงใหม่รุ่นปู่ย่าตายายยากจนข้นแค้นอย่างไร แม้ว่าปัจจุบันจะไม่ทราบ
ว่าคำภาษิตเริ่มต้นเมื่อไร แต่คำกล่าวเหล่านี้ เป็นประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเชียงใหม่ แม้แต่สัตว์
เลี้ยงในสมัยนั้นก็คงเป็นมิตรสนิทของชาวบ้านที่เลี้ยงไว้ ความยากจนทำให้สัตว์ต่าง ๆ ก็ต้องแย่ง
อาหารไปกินเช่นกัน เป็นการต่อสู้ตามธรรมชาติเพื่อให้มีชีวิตพอเลี้ยงชีพอยู่รอดทั้งของคนและสัตว์ต่าง ๆ

4. ความพึงพอใจด้านจิตใจ (นอกเหนือจากเศรษฐกิจ)

"ฟังกำบุญได้กินน้ำพริกแตกขาบ ฟังกำบาบได้กินจิ้นลาบตั้งวัน" หรือ "ฟังกำธรรมได้กินพริกคำกับข้าว ฟังกำชี้เหล้าได้กินลาบตั้งวัน" หมายถึง ทางธรรมต้องปฏิบัติจิต ต้องฝึกจิต ต้องฝึกนิสัยยากเปรียบเหมือนการกินน้ำพริก ลูทางโลกทางบาบไม่ได้มีแต่สิ่งเพลิดเพลินสนุกสนาน ไม่ต้องฝึกใจเหมือนกินของอร่อย เช่น ลาบ ซึ่งเป็นอาหารพื้นเมืองที่คนภาคเหนือชอบรับประทาน (14)

"ท้อใหญ่ ๆ เอาไว้หื้อชื้อด้อย ท้อน้อย ๆ เอาไว้ตาน" ชื้อด้อย แปลว่า คนชอบกินกับเปล่า ๆ ตาน แปลว่า ทำบุญ คงหมายถึง ท้อหมกหรือท้อหนึ่งอาจเป็นท้อหมกไก่ ท้อหมกปลา ลูกหลานต้องระวังเกรงว่าของดี ๆ ผู้ใหญ่จะเอาไปทำบุญถวายพระเสียหมดเหลือแต่ของไม่อร่อยไว้กิน เพราะผู้ใหญ่ชอบทำบุญ ห่วงบุญ มากกว่า ห่วงกิน การทำบุญสร้างกุศล จึงควรทำโดยประมาณ ตามกำลังความสามารถ ไม่ว่าจะเป็นกำลังกาย กำลังงาน หรือกำลังทรัพย์ อย่าให้เป็นการเบียดเบียนตัวเองหรือเบียดเบียนผู้อื่น (14)

"แต่มว่าตักกันต้อนกิดกับ ก้อยยังอยู่ได้ยืนไป กิดกิดก้อม หัวอกหัวใจจกอดอยู่ไปหัวใจบั้นข้าง" แต่ม เป็นคำเอ่ยนำเช่นเดียวกับคำว่า อันว่า ตี้ แปลว่า ที่ กั้น แปลว่า กั้นกิดกับ แปลว่า คับแคบ กิด แปลว่า อัดอัด อัดอัน บั้นข้าง แปลว่า แตกสลาย หมายถึง ถึงคับที่อยู่ได้คับใจอยู่ยากนั่นเอง ที่อยู่ที่นอนถึงจะคับแคบเพียงใดถ้ามีความสบายใจก็ยังอยู่ได้อย่างมีความสุข แต่ถ้ามีความคับแค้นใจ ความไม่สบายใจ ความอัดอัด ยุ่งยากใจถึงจะอยู่ในคฤหาสน์ใหญ่โตราวปราสาทราชวังก็หาความสุขไม่ได้ ความสุขสบายทางกายนั้นไม่สำคัญเท่าความสุขทางใจ (14)

จากคำภาษิตพบว่า ชาวเชียงใหม่สนใจมากต่อการทำความดี เพื่อสร้างสรรความสุขในจิตใจ นอกเหนือจากการกินการนอน การนุ่งห่ม ด้วยว่าความศรัทธาที่เกิดขึ้นเป็นการมุ่งมองหาชีวิตที่ดีกว่าในพระศาสนา การออกมาจากส่วนเกินบางส่วน จึงเป็นการนำไปทะนุบำรุงด้านธรรมะ ทำให้ชีวิตประจำวันเกิดความสุขทางจิตใจ การอยู่ร่วมกัน การสมานสามัคคีกัน มากกว่าเป็นการแก่งแย่ง แข่งขันเช่น เศรษฐกิจปัจจุบัน สมัยก่อนนั้นสภาพการเดินขบวนของชาวบ้านคงเกิดขึ้นใน

กรณีเดียวคือ การไปทำบุญทำกุศลทางศาสนา ส่วนเกินในครอบครัวนอกเหนือจากการยังชีพ มีการนำไปสะสม ก่อสร้าง ทำนุบำรุงศาสนา ต่างกับปัจจุบันนี้ เศรษฐกิจแข่งขันรุนแรงด้วยวัตถุ ไม่ค่อยเห็นความสำคัญด้านจิตใจ การเดินขบวนเกิดขึ้นเมื่อผลประโยชน์ตกลงกันไม่ได้ เกิดการต่อสู้ทำร้ายซึ่งกันและกัน บางครั้งแม้จะถูกต้องตามกฎหมายก็ตาม ทำให้สรุปได้ว่าชาวเชียงใหม่แต่เดิมมาทำการผลิต การใช้ทรัพยากรส่วนที่เหลือนอกเหนือจากการดำรงชีพแล้ว มีการสะสมพอกพูนความมั่งคั่งทั้งหมดไปที่ศาสนา เป็นเหตุของความสุขทางจิตใจ แม้จะประสบกับความทุกข์ยากลำบากมากมายก็ตาม การอยู่ร่วมกัน การทำคุณความดี จึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของการดำรงชีวิตที่ดี

5. การค้าพานิชย์

"คนหลับเด็กลูกเจ้า เป็นเจ้าเป็นเงินหลาย คนหลับเด็กลูกชวาย สะบายเปียด เป่า" เด็ก แปลว่า ดึก เจ้า แปลว่า เข้าตรู สะบาย แปลว่า สะพาย เปียด แปลว่า กระบุง เป่า แปลว่า เป่า หมายถึง คนหลับดึกตื่นนอนแต่เช้าตรู ย่อมเป็นคนขยัน ความขยันหมั่นเพียรทำให้ มีทรัพย์ มีเงิน หลายแปลว่า ร่ำรวย มั่งมี เงินทอง ได้เป็นเจ้าของคน เพราะต้องตื่นเช้าคอยดูแล ตรวจตราควบคุมให้ลูกน้องบริวารทำการงาน คนเกียจคร้านนอนดึกตื่นสายไม่ทำการทำงาน ย่อมไม่มีความเจริญเปรียบเหมือนคนไปจ่ายตลาดตอนสาย ๆ หาซื้ออะไรไม่ได้เพราะตลาดวาย ต้องสะพายกระบุงเปล่ากลับบ้าน (14)

"ก้ากิดดีชายสละสินอนสาต ก้ากิดสะหลาด ชายสาตนอนสละลี" ก้ากิด แปลว่า ความคิด สละลี แปลว่า ที่นอน สาต แปลว่า เสื่อ หมายถึง ความคิดไม่ดีที่ชายที่นอนที่เป็นฟูกย้อมนอนกับเสื่อ ความคิดฉลาดชายเสื่อนอนที่นอนที่เป็นฟูก นอนบนฟูกย่อมมีความสุขสบายกว่านอนกับเสื่อ คนที่ชายที่นอนย้อมนอนกับเสื่อ แสดงว่าเป็นคนสิ้นคิด เปรียบเหมือนคนมีฐานะร่ำรวย มีความสุขสบาย แต่เป็นคนไม่มีความสามารถ ไม่มีปัญญา ไม่มีความคิด จึงรักษาทรัพย์สมบัติไว้ไม่ได้ ทำอะไรก็ล้มเหลว ในที่สุดก็ไม่มีอะไรเหลือ ถ้าเป็นคนฉลาดมีสติปัญญาความสามารถ แม้จะยากจนก็พบกับความสุขสบาย เจริญรุ่งเรืองกลายเป็นเศรษฐีได้ (14)

"ไควมีเงินซื้อหมั้นไปก๊าก ไควขึ้นจิ้นฟ้าซื้อฆ่าตัวตาย" ไคว แปลว่า อยาก ซื้อ แปลว่า ให้ ก๊าก แปลว่า คำขาย จิ้นฟ้า แปลว่า สวรรค์ หมายถึง ความซนหมั่นเพียร อยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น พี่น้องชาวจีนประสบความสำเร็จในการค้าดังที่เห็นอยู่ เพราะฉะนั้นควรเอา ตัวอย่างที่ดีเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ถ้าอยากขึ้นสวรรค์ สำเร็จทางธรรมต้องฆ่าตัวกิเลส มีโลภะ โทสะ โมหะ เสียก่อน ไม่ใช่ฆ่าตัวตายแต่เป็นการฆ่ากิเลสตาย (14)

"เผื่อฮู้คิง น้ำปิงปอหัง" ฮู้คิง แปลว่า รู้ลึกตัว กว่าจจะรู้ลึกตัวก็สาย เสียแล้ว เกียหาย ป้ายขาด" เกีย แปลว่า ต้น ป้าย แปลว่า ยอด เปรียบ เทียบกับการลงทุนค้าขาย ทนหายกำไรหดนั่นเอง (14)

คำคมกล่าวถึงการค้าขายบางประเภท ส่วนใหญ่อยู่ในระดับครอบครัวเป็นไปตาม ความชำนาญเฉพาะอย่างเน้นการเกษตร ชาวบ้านอยู่กับการค้าปลีกระดับชนบทไม่เจริญมาก สินค้า เป็นพวกอาหารจากไร่นา อุปกรณ์ที่นำมาใช้ประกอบค้าสอนผลิตด้วยแรงงานฝีมือของชนบท เช่น เสื่อ พูก ในสมัยนั้นคนจีนบางส่วนแสดงตัวอย่างอย่างดี ในการประสบผลสำเร็จทางการค้าใน ท้องถิ่น เป็นอาชีพที่สร้างความร่ำรวยให้เกิดขึ้นได้ นับว่าสังคมล้านนาของเชียงใหม่ ได้ยอมรับ ผลประโยชน์ทางการค้าในแง่ที่เป็นส่วนเกิน อันสืบเนื่องจากการค้าขาย

6. การค้าโดยทางเรือ

"สิบเสือก้า บ่เต้านาแจ่งเดียว" เสือก แปลว่า เรือ บ่เต้า แปลว่า ไม่เท่า แจ่ง แปลว่า มุม มีเรือบรรทุกสินค้าสิบลำ ก็ไม่เท่ามีที่นาเพียงมุมเดียว เพราะเรือจะล่มหรือจะจมวันไหนก็ได้ เสี่ยงต่อการถูกปล้น ไม่มีความปลอดภัย รายได้ไม่แน่นอน ไม่มั่นคง ส่วนที่นานั้นแม้จะมีเพียงแคบ ๆ ไม่กว้างใหญ่แต่สามารถทำนาปลูกข้าว ปลูกพืชผล เก็บ กินไปได้ตลอดชีวิต หรือสืบทอดไปชั่วลูกชั่วหลาน เป็นอุทาหรณ์ให้คำนึงถึงความแน่นอน ความมั่นคง ของการงานที่เราทำ อย่าเห็นแก่ผลประโยชน์ปัจจุบันที่ทำได้มาก แต่ต้องเสี่ยงภัยอันตราย ไม่มี ความแน่นอนมั่นคง (14)

การค้า นอกจากทำกันในระดับท้องถิ่น มีการค้าผ่านทางเรือไปสู่เขตแดนอื่น ๆ ปรากฏว่ามีอันตรายมากมาย ชาวบ้านจึงเน้นการเกษตร เป็นอาชีพหลัก คือทำนา ดีกว่า การค้าขายระหว่างเขตแดน (การค้าระหว่างประเทศ)

ในสมัยก่อนนั้น มีการขนย้ายสินค้าไปขายทางเรือ ด้วยเรือเป็นผู้นำสินค้าได้ว่าอาศัยการล่องขึ้นลงตามแม่น้ำปิง จากเหตุการณ์ที่อ้างถึงเป็นการค้าแบบดั้งเดิมปัจจุบันไม่มีให้เห็นอีกแล้ว ทำให้ประวัติศาสตร์เชียงใหม่ด้านนี้เข้มข้น เพราะสมัยก่อนนั้นทั้งความจริงและความหายนะเกิดขึ้น อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญก็คือ ยืนยันให้เห็นชัดว่า การค้าตามธรรมชาติอาจสูญหายไปจากทิศทางที่เคยมีกิจกรรมทางการค้ามาก่อนได้ เพราะเป็นเรื่องที่ไม่แน่นอน คงเหลือไว้แต่เรือพาณิชย์โบราณบางลำถูกเก็บไว้เป็นอนุสรณ์ที่พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัดเชียงใหม่ แต่ก็นับได้ว่าการค้ามือตัดคู่เคียงมากับชาวเชียงใหม่ และคำภาษิตนี้สะท้อนชัดถึง ต้นกำเนิดของการค้าระหว่างเขตแดนด้วย ใครจะไปรู้ว่า จากจุดเริ่มต้นเป็นการขนส่งภายใต้ของง่ายกลไกของอุปสงค์ และอุปทาน ทุกวันนี้เมืองเชียงใหม่ คือศูนย์กลางการค้าใหญ่แห่งหนึ่งในภูมิภาคนี้ โดยมีการค้าหนาแน่นทั้งทางบกและทางอากาศ ไม่ใช่ทางแม่น้ำปิงเช่นสมัยก่อน เพราะเป็นธุรกิจการขายปลีกหรือขายส่งที่ค่อนข้างอันตราย ชาดทุนได้ง่าย แต่จะอย่างไรก็ตาม แม้วิธีการทางเรือดังกล่าวไม่ได้ผล สะท้อนให้เห็นภาพ อย่างน้อยความหลากหลายของธุรกิจในยุคแรก ที่มีอยู่ชัดเจนว่า เป็นระดับครอบครัวที่ชอบการลงทุนด้วยความเสี่ยงต่ำ สินค้าเกิดมาจากความชำนาญเฉพาะอย่างในท้องถิ่น เป็นระยะเวลาหลายร้อยปี ซึ่งปรากฏว่ามีเครื่องมือที่ใช้ในการทำการค้าก็คือ เงินตามที่กล่าวถึงในตอนต่อไป

7. การเงิน

"ปิ่นบ่เต็มแพล้ง ก่ออย่าเดินดง เงินบ่อเต็มถง บ่ถ้าเตียวก้าสาต" ปิ่น แปลว่า ปิ่น เต้ แปลว่า เต็ม แพล้ง แปลว่า ล้ากล้ง ถง แปลว่า เดิน ก้า แปลว่า ค้าขาย หรือการค้า หมายถึงลูกปิ่นไม่เต็มล้ากล้งก็อย่าเข้าป่า เพราะในป่าเต็มไปด้วยอันตราย เงินไม่เต็มถงก็อย่าคิดไปเที่ยวค้าขาย อาจสูญเสียนั้นเพราะทุนไม่พอ การค้าต้องมีเงินมาก จะได้ไม่ขาดเงินทุนหมุนเวียน (14)

“เจ้ามือกินรวบ ชีรณจิปรดแก่ง ลูกกำตัวตั้งเหลือกำเดี่ยวก้อม” เดี่ยวก้อม แปลว่า กางเกงขาสั้น ข้อความนี้เตือนให้คนระมัดระวังเกี่ยวกับการพนันหรือห่วยไต่ดิน ซึ่งเป็นทางแห่งความเสื่อมทางแห่งฉิบหาย คนเราไม่มีใครหวังดีต่อกันอย่างแท้จริง แม้แต่รัฐบาลยังหลอกลวงประชาชนให้เล่นหวย สลากกินรวบ ชาวบ้านเล่นจนเหลือแต่กางเกงขาสั้น หมายถึง สิ้นเนื้อประดาตัว แต่เจ้ามือกลับร่ำรวย ธรรมดาคนเราไม่มีใครอยากให้ตัวเองฉิบหาย แต่ที่ทำไปก็เพราะอยากร่ำรวยเป็นเศรษฐีเรื่องอย่างนี้เป็นภัยคนอื่นแก้ไขให้ไม่ได้ แก้ได้จิตใจของตัวเองเท่านั้น (14)

“ไค้เป็นตีหื้อเป็นนายหน้า ไค้เป็นชู้หื้อเป็นนายประกัน” นายประกัน หมายถึง ผู้ค้ำประกัน หมายถึง การเป็นนายหน้าไม่ว่าเรื่องโดยยอมได้คำตอบแทนเสมอ บางครั้งก็ได้มากโดยไม่ต้องเหนื่อยยากไม่ต้องลงทุน ถึงจะลงทุนไปบ้างผลประโยชน์ก็คุ้มค่า ส่วนการค้ำประกันคนอื่นนั้น นอกจากไม่ได้ผลประโยชน์แล้ว ยังเสี่ยงกับการถูกฟ้องร้อง หรือไม่ก็เสียเงินเสียทองชดใช้แทนคนอื่นด้วย จึงเปรียบเหมือนเป็นชู้ข้าเขา แต่ปัจจุบันนี้การเป็นนายหน้านั้นต้องลงทุน ต้องเสี่ยงหลายอย่างเหมือนกันเสียเงิน เสียเวลา เสียการเสียงาน บางทีก็สูญเปล่า จึงมีคำว่า “นายหน้าผ้าขาด” (14)

“จิกปิกไหนก้อป้อ จ้อว่อไหนก้อควัก” จิกปิก แปลว่า น้อยนิด ป้อ แปลว่า เพิ่มพูน จ้อ แปลว่า ไหรงหรือพร่องไป หมายถึง เงินยอมดูดเงิน คนมั่งมีเหลือล้ามีแต่ทางได้เงิน เข้าทำนองเงินทองไหลมาเทมา ส่วนคนจนจนเหลือสิ้นแม้แต่ทางเสียเงิน ทำให้ยากจน ไม่ต้องดูอื่นไกล ดูแต่นายธนาคารก็พอ (14)

“แอ้งคนเหมือนน้ำสาย แอ้งควายเหมือนน้ำแม่” แอ้ง แปลว่า แรง หรือกำลัง น้ำแม่ คือแม่น้ำ เช่น แม่น้ำปิงเป็นต้น หมายถึง คนเรามีพลังกำลังน้อย เปรียบเหมือนน้ำสาย ส่วนควายนั้นก็มีกำลังมากเปรียบเหมือนแม่น้ำซึ่งมากมายกว้างใหญ่กว่า น้ำสายหลายล้านเท่า เป็นการเปรียบเทียบให้คนเรารู้จักประมาณตนอย่าทำสิ่งใด คิดสิ่งใดให้เกินกำลังไม่ว่าจะเป็นกำลังกาย กำลังงาน หรือกำลังเงินก็ตาม (14)

โดยสรุปแล้ว คำภานิตเหล่านี้ได้สร้างภาพว่า การค้าเป็นการทำธุรกิจเกิดมาจากการ
ออมภายในครัวเรือนก่อน และชาวบ้านเองบางครั้งก็ชอบเสี่ยง ซื้อสลากได้ดินเก็งกำไร จึงขาด
ทุนไปตาม ๆ กัน ทำให้อาชีพนำเงินได้ดีคือ เจ้ามือสลากกินแบ่ง (หวยเถื่อน) นอกจากนี้การให้กู้
ของนายทุน และนายธนาคารก็มีอยู่ เป็นธุรกิจที่ทำเงินได้ดี อาชีพนายหน้าก็ดี เช่นกัน แต่สำหรับ
ผู้ค้าประกันดูเหมือนเป็นการกระทำโง่เขลาสำหรับชาวบ้าน แสดงให้เห็นว่า คนโง่จนเป็นเหตุให้
ผู้ค้าประกันเดือดร้อนมีอยู่มาก เทียบไม่ได้เลยกับการมีอาชีพนายหน้าค้าขาย ทำเงินได้ดีมากกว่า
เข้าใจได้ว่าปัญหาจัดการด้านการเงินเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งนี้คนเชียงใหม่แม้ถึงปัจจุบันยังขาดแคลน
ความรู้ความเข้าใจบทบาททางการเงินในระดับท้องถิ่น ทำให้มีการฉกฉวยเอาผลประโยชน์เกิดขึ้น
และการแก้ไขปัญหานี้แทบจะไม่มีเช่นกัน สะท้อนให้เห็นสภาพว่าการที่เชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง
ทางการเงิน ปัญหาด้านการบริหารเงินน่าจะมีการพัฒนาก่อนสำหรับชาวชนบทที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ
สมัยใหม่ ควรมีการให้ความรู้ประกอบด้านทิศทางการลงทุนอย่างถูกต้อง ไม่ทราบว่าเมื่อไรการ
เล่นสลากได้ดินจะหมดไปเพราะเกิดขึ้นคู่เมืองเชียงใหม่มาแต่เดิมแล้ว

8. เศรษฐกิจเพียงพอเลี้ยงตนเองตามกฎธรรมชาติ

สังเกตเห็นได้ชัดว่าคำกล่าวภานิตเกิดจากสภาพแวดล้อมการทำงานเกษตรทั้งสิ้น

"จะติว่าน้ำบ่หลังเข็มป่า จะติว่าน้ำบ่หลอนไร่ข้าว" บ่หลัง แปลว่า ไม่น่าจะ
หรือไม่ควรจะมีความหมายในการคาดคะเน หมายถึง ในน้ำย่อมมีปลา ในน้ำย่อมมีข้าว หรือน้ำ
ไม่น่าจะขาดปลานานไม่ควรจะขาดข้าว เล็งถึงถึง ความอุดมสมบูรณ์ไม่ขาดแคลน มีพร้อมพร้อมไม่
อึดอัดขัดสน (14)

"อ้าหาควนน้ำเหมือง" ควน แปลว่า เหยียบทั้งสองข้าง น้ำเหมือง แปล
ว่า คลองส่งน้ำ เปรียบเทียบคนที่ตัดสินใจอะไรไม่ได้ขาดตัดสินใจอะไรไม่ได้ระหว่างของสอง
สิ่ง ตรงกับคำที่ว่า จับปลาสองมือ (14)

"ไคมีทื่อเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย" ไคมี แปลว่า อยากรู้เงินมีทอง อยากร่ำรวย
อยากรวยให้เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย เพราะวัวควายนั้นเลี้ยงง่าย กินแต่หญ้า กินแต่ฟางไม่หมดเปลือง
เงินทอง ทำการให้หมดเปลืองเป็นคติเล็งถึงนักลงทุนทำการลงทุนไปต้องได้กำไรคืนมา (14)

"ข้าวหน้า ป้าเต้า" หมายถึง ข้าวปลาคูตมสมบูรณ์ ความหมายเหมือนกับคำว่า ถั่ว
หน้าผาดังนั้นเอง "กินหวานตานม่วน" หมายถึง กินดีอยู่ดี ทำบุญได้เต็มที "กินหอมต้อมม่วน"
หมายถึง อาหารการกินบริบูรณ์ มีญาติมิตรหอมล้อม สังสรรค์ชุมนุม กินอย่างสนุกสนาน มีความสุข
สำราญ สบายอกสบายใจ

ทั้งหมดเป็นคำกล่าวสั้นแต่มีความหมายดี คนเราในยามมั่งมีเงินทองทุกสิ่งทุกอย่างก็
สะดวกสบาย จะทำการสิ่งใดก็มักจะสำเร็จสมความปรารถนา พี่น้องเพื่อนฝูงมากมาย ต่างก็ให้
ความร่วมมือช่วยเหลืออย่างดี แต่ยามยากจนจะขาดแคลนทุกสิ่งทุกอย่าง กินไม่หวาน ตานไม่ม่วน
(14)

"ชอบใจจู้ บ่จู้ใจเขียด ชอบใจเปี้ยต บ่จู้ใจไม้คาน ชอบใจหลาน บ่ชอบใจป้อฮ่วย
แม่ป้า" ใจ แปลว่า ใจ เปี้ยต แปลว่า กระบุง จู้ แปลว่า พอใจ ชอบ แปลว่า ชอบ
หมายถึง ของกินที่จู้ชอบเขียดไม่อาจชอบ ของที่กระบุงชอบไม้คานอาจไม่ชอบ ลูกหลานชอบ พี่ ป้า
น้า อา อาจไม่ชอบ เปรียบเทียบกับจิตใจของคนเรา ย่อมแตกต่างกันดังคำว่า นานาจิตตัง ของ
สิ่งหนึ่ง คนหนึ่งชอบ อีกคนหนึ่งอาจไม่ชอบ คนหนึ่งเห็นว่าดีเห็นว่างาม คนอื่นอาจเห็นว่าไม่ดีไม่
งาม คนเรา ไม่ควรเอาแต่ใจของตัวเอง ควรเอาใจเขามาใส่ใจเราบ้าง จะให้ทุกคนพอใจใน
สิ่งเดียวกันนั้นย่อมเป็นไปได้ (14)

"ข้าวลิบวงตั้ง ข้าวเต่งวงก้อม น้ำบ่เต็มตัน สว่ายตั้ง" งวง แปลว่า รวง
หมายถึง รวงข้าว เต่ง แปลว่า เต็ม หมายถึง ข้าวแก่ เต็ม แปลว่า เต็ม ต้น หมายถึง คนโง่
สำหรับใส่น้ำ สว่าย แปลว่า เขย่า ข้าวลิบรวงมันชูเพราะมันเบา ส่วนข้าวแก่เม็ดเต็มเม็ด
แข็ง รวงย่อมตกเพราะเม็ดข้าวมันหนัก ส่วนเดียวกับน้ำที่ไม่เต็มคนโง่เวลาเขย่าจะเกิดเสียงดัง
ถ้าเต็มเขย่าย่อมไม่มีเสียง เปรียบกับคนฉลาดย่อมไม่โอ้อวดดี มักจะถ่อมตนอยู่เสมอ ส่วนคนโง่
หรือคนที่รู้บ้างไม่รู้บ้าง รู้ครึ่งๆกลาง ๆ มักจะชอบคุยไม้โอ้อวด (14)

"เจ็อบ่าแต่งสาย มันดิ่งบ่อขึ้นข้าง" เจ็อบ แปลว่า เจ็อบ บ่าแต่งสาย คือแต่งไทย ดิ่งบ่อขึ้นข้าง หมายถึง ไม่ยอมขึ้นที่สูง แต่งไทยเป็นพันธุ์ไม้ที่ไม่ขึ้นสูง จะปลูกยังงៃหรือทำวิธีใด ก็ตาม ย่อมจะเลื้อยลงดิน เปรียบกับคนที่เอาดีไม่ได้ จะอบรมสั่งสอนหรือสนับสนุนเพียงใดก็ตาม มักจะไม่ประสบผลสำเร็จ ทำอะไรก็ล้มเหลว บางคนนั้นอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีอยู่ในสังคมที่ดีได้รับการอบรมดีแต่ไม่ไผ่ดี เป็นคนดีไม่ได้เหมือนดังพันธุ์ไม้ที่ต้องเลื้อยอยู่กับดิน (14)

- ทิศทางที่สอง ผลงานเศรษฐกิจรูปแบบยุคใหม่

จอร์น เคนเนต กอลเบรียต (John Kenneth Galbraith) เขียนไว้ในหนังสือ Economic Development ไว้ดังนี้ว่า

คนเรานั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญในเรื่องราวของความก้าวหน้า (Progress) การพัฒนาจะสำเร็จไม่ได้หากปราศจากการพัฒนาประชาชน และหากละเว้นความสำคัญของ ถนนหนทาง รถไฟ โรงงานผลิตไฟฟ้า และสิ่งสำคัญอื่น ๆ ก็เป็นความผิดพลาดอย่างมากในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ภายใต้เงื่อนไขการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกนำไปสู่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ โดยประชาชนมีส่วนร่วมในความก้าวหน้านั้นด้วย (15)

ปกติแล้วความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจมีหนทางให้เลือกอยู่หลายประการ แล้วแต่ว่าแผนการพัฒนายจะเลือกในรูปธรรมทิศทางใด อย่างไรก็ตาม ในรูปแบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีหรือแบบเสรีนิยม ที่ผสมผสานกับในขณะนั้น สิ่งสำคัญที่ควรตระหนักในการพัฒนาเศรษฐกิจมีอยู่ 8 ประการ คือ ความสำคัญของบุคคล เสรีภาพส่วนบุคคล การแข่งขัน ทวิพสัยส่วนบุคคล การนำกฎหมายสัญญามาใช้ รัฐมีเสถียรภาพ แรงจูงใจของบุคคล ระบบผลกำไรหรือขาดทุน

บทความตอนนี้ด้านเศรษฐกิจจะเน้นศึกษาผลงานนอกเหนือจากที่กล่าวถึงมาแล้ว เป็นคำถาม-โวหาร-ภาสิตของอดีต โดยมุ่งอธิบาย ด้านอุตสาหกรรม ในบางประเด็นที่สำคัญสำหรับภาคเกษตร ภาคการบริการโดยเฉพาะการท่องเที่ยว คงละไว้ให้เป็นข้อเขียนของอาจารย์ท่านอื่น ๆ ผู้รับผิดชอบหัวเรื่องเหล่านั้น โดยเฉพาะ

มีผู้กล่าวถึงการพัฒนาเมืองเชียงใหม่มุ่งไปสู่ความทันสมัยนั้น ที่ผ่านมามีการพัฒนาเมืองก่อนการพัฒนาชนบททำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นลักษณะลูกโซ่ต่อเนื่องไปไม่สิ้นสุด

สำหรับแนวทางการพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ที่ถูกต้อง สมควรมีการเน้นความเรียบง่ายสอดคล้องกับ
ธรรมชาติในลักษณะที่เป็นการพึ่งพาตนเอง พร้อมกับพัฒนาด้านวัตถุควบคู่กับการพัฒนาศีลธรรมอันดี
และคุณธรรมที่เป็นของชาวบ้าน (16)

เศรษฐกิจทั่วไป

โดยทั่วไปแล้ววิธีง่ายที่สุดวิธีหนึ่งในการศึกษาผลงานทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่
คงต้องอาศัยการอธิบายเป็นตัวเลขก่อนตามตารางที่ 1 เป็นมูลค่ารวมแห่งผลิตภัณฑ์ภายในจังหวัด
เชียงใหม่ (GPP) ราคาปีฐาน ตัวเลขแสดงถึงมูลค่าของสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นภายในจังหวัด
เป็นสำคัญ จากการคำนวณโดยการนำเอามูลค่าขั้นสุดท้ายมาบวกกันและจากการคำนวณเอามูลค่า
เพิ่มแต่ละสาขาเศรษฐกิจมารวมกันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ภาพเศรษฐกิจทั่วไปตามข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ อนุกรมปีฐานใหม่ พ.ศ. 2524-2534 ฉบับล่าสุดปี พ.ศ. 2537 จะเห็นได้ว่าแต่เดิมนั้น
GPP (Gross Provincial Product) ของเศรษฐกิจเชียงใหม่ เริ่มมาจากเกษตรกรรม
เป็นหลัก ต่อมาภาคบริการได้ขยายตัวก่อให้เกิดเป็นรายได้หลักแทนในปัจจุบัน จากตารางจะ
เห็นว่าเมื่อศึกษา GPP ปีฐานนั้น ภาคเกษตรลดลงและภาคบริการผลิตออกมามากกว่า นับตั้งแต่
ค.ศ.1984 (พ.ศ. 2527) เป็นต้นมา โดยที่ระยะเวลาดังกล่าว จำนวนประชากรแตกต่างกันไม่
เกิน 20,000 คน ระหว่าง ปี ค.ศ. 1983 และ ค.ศ. 1984 ต่อมาในปี ค.ศ. 1991 ภาค
บริการเติบโตอย่างรวดเร็ว มี GPP มากกว่าภาคเกษตรเกือบ 2 เท่า โดยตัวเลขของ GPP
ภาคบริการเท่ากับ 10,826 ล้านบาท GPP ภาคเกษตร 6,181 ล้านบาท สำหรับภาคอุตสาหกรรม
นั้นรองลงมาจากภาคบริการและภาคเกษตรตามลำดับ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคอุตสาหกรรมของจังหวัด
เชียงใหม่ พิจารณาจากปี พ.ศ. 2524 พ.ศ. 2529 และ พ.ศ. 2534 มีสัดส่วนเป็นร้อยละ 8.46
7.44 และ 9.47 ตามลำดับ ส่วนอัตราการเติบโตระหว่างปี พ.ศ.2529 ถึง พ.ศ. 2534 สูงถึง
ร้อยละ 14.38/ปี มากกว่าช่วงปี พ.ศ. 2524 พ.ศ. 2529 เท่ากับร้อยละ 2.65/ปี แสดงว่ามี
ขยายตัวมากกว่า 5 เท่า ในช่วงระยะเวลา 5 ปี เปรียบเทียบกับสำหรับมูลค่ารวมแห่งผลิตภัณฑ์
ภายในจังหวัดเชียงใหม่ (GPP) ตัวเลขล่าสุดปี ค.ศ.1991 (พ.ศ.2534) ณ ปีฐาน ค.ศ. 1988
เท่ากับ 3,790 ล้านบาท ขณะที่ระดับภาคเหนือทั้งภาคเท่ากับ 17,019 ล้านบาท และระดับรวม

ทั้งประเทศไทยเท่ากับ 606,762 ล้านบาท ทำให้เห็นชัดเจนว่า เมื่อเทียบกันแล้ว GPP มีสัดส่วนเท่ากับ 22 เปอร์เซ็นต์ของภาคเหนือ 0.60 เปอร์เซ็นต์ของระดับประเทศ

เศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม

- ขนาดอุตสาหกรรม

ตามตารางที่ 2 และ 3 ข้อมูลระบุว่าขนาดการลงทุนอุตสาหกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ นับตั้งแต่ ค.ศ.1982 - ค.ศ. 1991 (พ.ศ. 2525 - 2534) รวมระยะเวลา 10 ปี อุตสาหกรรมครัวเรือน มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 490 โรงงาน รองลงมาเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม จำนวน 385 โรงงาน อุตสาหกรรมขนาดกลาง จำนวน 43 โรงงาน และอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ 24 โรงงาน สรุปได้ว่าขนาดของอุตสาหกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ร้อยละ 92 คืออุตสาหกรรมครัวเรือนและอุตสาหกรรมขนาดย่อมอาศัยเงินลงทุนต่ำ ทั้งนี้สังเกตจากตาราง 3 เปรียบเทียบ 2 ช่วง ๓ ละ 5 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2525 - 2529 กับระหว่าง พ.ศ.2530 - 2534 มีแนวโน้มอุตสาหกรรมครัวเรือนลดลง ขณะที่อุตสาหกรรมขนาดย่อมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นประมาณ 2 เท่าตัว

- ประเภทของอุตสาหกรรม

ศึกษาจากตารางที่ 4 อุตสาหกรรมประเภทเกษตรและอาหารนับได้ว่าในปี พ.ศ. 2534 มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 64.0 ของโรงงานในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ประเภทไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ร้อยละ 13 รวมอุตสาหกรรมทั้ง 2 ประเภทสูงถึงร้อยละ 77

- การกระจุกตัว

ศึกษาจากตารางที่ 5 การกระจุกของโรงงานในเขตอำเภอเมือง เห็นได้จากจำนวนโรงงาน จำนวนทุน และการว่าจ้างงานอยู่ในเขตอำเภอเมืองเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าอำเภออื่น ๆ ทั้งหมด 20 อำเภอ กับ 3 กิ่งอำเภอ ทำให้เขตอำเภอเมืองทำหน้าที่ดูดซับทรัพยากรส่วน

ตารางที่ 2

การแบ่งขนาดอุตสาหกรรม

ขนาดอุตสาหกรรม	เงินลงทุน	คนงาน
อุตสาหกรรมในครัวเรือน	น้อยกว่า 1 ล้านบาท	น้อยกว่า 10 คน
อุตสาหกรรมขนาดย่อม	1 - 10 ล้านบาท	10 - 49 คน
อุตสาหกรรมขนาดกลาง	10 - 20 ล้านบาท	50 - 199 คน
อุตสาหกรรมขนาดใหญ่	มากกว่า 20 ล้านบาท	ตั้งแต่ 200 คนขึ้นไป

ตารางที่ 3

ขนาดอุตสาหกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2525 - 2534

ขนาดอุตสาหกรรม	ปี พ.ศ.2525-2529		ปี พ.ศ.2530-2534		ปี พ.ศ.2525-2534	
	จำนวนโรงงาน (โรง)	ร้อยละ	จำนวนโรงงาน (โรง)	ร้อยละ	จำนวนโรงงาน (โรง)	ร้อยละ
อุตสาหกรรมในครัวเรือน	272	67.7	218	40.4	490	52.0
อุตสาหกรรมขนาดย่อม	113	28.1	272	50.4	385	40.9
อุตสาหกรรมขนาดกลาง	13	3.2	30	5.5	43	4.6
อุตสาหกรรมขนาดใหญ่	4	1.0	20	3.7	24	2.5
รวม	402	100.0	540	100.0	942	100.0

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ (19)

ตารางที่ 4

แสดงจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ จำแนกตามประเภทอุตสาหกรรม

ปี พ.ศ. 2534

ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวนโรงงาน		เงินลงทุน		จ้างแรงงาน	
	โรง	สัดส่วน	ล้านบาท	สัดส่วน	คน	สัดส่วน
เกษตร/อาหาร	1,169	64.0	2,234.50	53.3	9,302	36.9
วัสดุก่อสร้าง	80	4.4	375.86	9.0	1,479	5.9
เซรามิกส์	23	1.3	39.06	0.9	770	3.1
ไม้และผลิตภัณฑ์ไม้	240	13.1	416.36	9.9	6,336	25.2
สิ่งทอ-ตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป	45	2.5	173.58	4.1	3,386	13.4
เครื่องประดับ-อัญมณี	11	0.6	60.64	1.5	161	0.6
ปิโตรเลียม-เคมีภัณฑ์	13	0.7	78.72	1.9	426	1.7
บรรจุภัณฑ์จากกระดาษ	7	0.4	13.96	0.3	47	0.2
การพิมพ์	19	1.0	33.83	0.8	185	0.7
พลาสติกและผลิตภัณฑ์พลาสติก	14	0.8	31.67	0.8	137	0.5
บริการ	169	9.3	479.12	11.4	1,705	6.8
วิศวกรรมโลหะการและอิเล็กทรอนิกส์	35	1.9	253.62	6.1	1,253	5.0
รวม	1,825	100.0	4,190.92	100.0	25,187	100.0

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ (19)

เกินมาจากท้องที่อำเภอรอบนอก มาป้อนโรงงานที่อยู่ภายใน ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องสภาพแวดล้อม ทำให้บางบริเวณพื้นที่ของเขตอำเภอเมืองประสบกับการเป็นพิษเน่าเสียของอากาศ น้ำ และสภาพ โดยทั่วไป ยังเป็นอุตสาหกรรมด้านอาหารแล้วความรุนแรงย่อมมากกว่าประเภทอื่น

จากข้อมูลที่น่าสนใจของภาพของเศรษฐกิจโดยรวมและโดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมในแง่ขนาด ประเภทและการกระจุกตัวเห็นได้ว่า ผลงานในแง่ปริมาณเมื่อเทียบระดับประเทศมีมูลค่าน้อยมากแค่อ้อยละ 0.6 ภาพเศรษฐกิจทั่วไปแม้จะมีตัวเลขการเติบโตสวยงามช่วง พ.ศ. 2524-2534 ก็ตาม ได้ซ่อนภาพการปรับเปลี่ยนภาคต่าง ๆ ของเศรษฐกิจเรียงลำดับความสำคัญได้เด่นชัด เกิดสภาพการเรียงลำดับผลงานตามภาวะเศรษฐกิจในกระแสเศรษฐกิจของประเทศ ถ้าจะถามว่า 11 ปีที่ผ่านมา ประเด็นเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมได้เกิดอะไรเด่นชัดบ้างในแง่ของขนาด ประเภท การกระจุกตัว คำตอบคือ นโยบายโดยรวมของประเทศแทบจะไม่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากนักเลย ยกเว้นการเริ่มมูลค่า GPP ช่วง พ.ศ. 2530-2534 จำนวนอุตสาหกรรมครัวเรือนลดจำนวนลงทดแทนด้วยอุตสาหกรรมขนาดย่อม แต่เมื่อรวมทั้ง 2 ประเภทยังคงเท่ากับร้อยละ 90

อย่างไรก็ตามบรรดาอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ร้อยละ 64 ในปี พ.ศ. 2534 คือด้านเกษตรและอาหาร ทั้งนี้ปรากฏภาพเด่นชัดว่าโครงสร้างการแปรรูปผลผลิตเริ่มสำคัญขึ้นเป็นไปตามลำดับ มีการปรับเปลี่ยนเมื่อคุณภาพรวมระดับประเทศ ตามตารางที่ 6 และ 7 ในแง่ผลประโยชน์เชิงธุรกิจเกษตรดูภาพ 5, 6 และ 7 ประกอบด้วย

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบจำนวนแรงงาน เงินทุน และการจ้างงานในอำเภอเมือง และอำเภอรอบนอก
พ.ศ. 2525- พ.ศ. 2535

พ.ศ.	จำนวนโรงงาน (แห่ง)		เงินทุน (ล้านบาท)		จำนวนคนงาน	
	อำเภอเมือง	อำเภออื่น ๆ	อำเภอเมือง	อำเภออื่น ๆ	อำเภอเมือง	อำเภออื่น ๆ
2525	405	896	140.887	501.607	7,259	11,877
2526	386	885	394.341	NA	6,546	NA
2527	430	1,014	456.010	579.158	7,121	9,269
2528	466	1,033	522.090	613.990	7,476	9,671
2529	479	1,102	561.730	646.310	7,691	10,130
2530	455	1,112	629.244	1,079.092	7,481	11,360
2531	NA	NA	NA	NA	NA	NA
2532	411	1,177	930.266	1,499.406	7,406	13,417
2533	460	1,222	1,115.424	1,714.002	8,867	14,242
2534	416	1,213	1,180.550	2,951.525	6,972	14,302
2535	449	1,303	1,405.454	3,547.384	7,617	16,903

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรม จ.เชียงใหม่ (19)

Table 6 Value and Growth of Domestic Agribusiness by subsystem 1960-1988

Agribusiness Subsystem	1960	National Economic and Social Development Plan					
		No.1 (1961-66)	No.2 (1967-71)	No.3 (1972-76)	No.4 (1977-81)	No.5 (1982-86)	No.6 (1987-88)
1. Input Supply							
Value (unit:Baht)	1,052	2,453	8,225	26,384	77,042	171,740	232,852
percentage	3.0	5.2	10.8	16.2	22.0	30.1	29.6
growth rate	1.0	2.3	7.8	25.1	73.2	163.3	221.3
2. Production							
Value (unit:Baht)	21,463	27,127	35,748	62,589	117,072	148,246	189,919
percentage	62.0	57.6	47.0	38.4	33.4	26.0	24.1
growth rate	1.0	1.3	1.7	2.9	5.5	6.9	8.8
3. Processing							
Value (Unit:Baht)	5,183	7,531	14,979	38,394	86,733	151,383	228,563
percentage	15.0	16.0	19.7	23.6	24.7	26.5	29.0
growth rate	1.0	1.5	2.9	7.4	16.7	29.2	44.1
4. Distribution							
Value (Unit:Baht)	6,946	9,998	17,076	35,640	69,833	99,602	136,518
percentage	20.0	21.2	22.5	21.9	19.9	17.4	17.3
growth rate	1.0	1.4	2.5	5.1	10.1	14.3	19.7
Total value (unit:Baht)	34,644	47,109	76,028	163,008	350,680	570,971	787,851
Growth rate	1.0	1.4	2.5	4.7	10.1	16.5	22.7

Table 7 Changing structure of agribusiness in Thailand

Period	Ranking of importance by subsystem			
	1	2	3	4
1960-1970	production	distribution	processing	input supply
1971-1981	production	processing	distribution	input supply
1982-1986	input supply	production	processing	distribution
1987-1988	processing	input supply	production	distribution

ที่มา : Boonma, Chamnien. (27)

บทที่ 4

ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจของ เชียงใหม่

ผลลัพธ์ปรากฏเป็นภาพของการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจการเมือง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

4.1 นโยบายเกษตรโดยรวม (ก่อนแผนพัฒนาฉบับที่ 1 และช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 1) จากการศึกษาของ Zimmerman พ.ศ. 2474 (ค.ศ. 1931) ก่อนแผนพัฒนาฉบับที่ 1 ระบุว่าภาคเหนือประเทศไทยมีการผลิตเพื่อเพียงพอเลี้ยงตนเอง การบริโภคภายในท้องถิ่น เกิดจากการเพาะปลูก และการประติษฐ์ ขึ้นภายในท้องถิ่นเอง การค้าระหว่างหมู่บ้านมีค่อนข้างจำกัด ผลจากความไม่สะดวกในการคมนาคม ขณะเดียวกันก็มีการโยกย้ายรายได้ในรูปแบบการค้าขนานการไปยังเจ้าหลวงของประเทศ เป็นผลให้การค้าขายถูกรอบงำโดยเจ้านายเมืองเหนือและหัวหน้าผู้ดูแลชาวบ้านในชนบท

ช่วงเวลาแรกนี้ ไม่สัักเป็นผลผลิตสำคัญประเภทหนึ่ง เป็นธุรกิจของชาวตะวันตก และชาวจีน เศรษฐกิจของเมืองเชียงใหม่จึงขึ้นโดยตรงกับส่วนเกินเป็นผลผลิตของเกษตรกรจากชนบทในรูปแบบของ ภาษี แรงงาน ค่าเช่า และกำไรจากการค้า

ภาคบริการในช่วงระยะเวลาก่อนแผน ค.ศ. 1900-1950 สำหรับประชาชนภายในท้องถิ่น มีอย่างจำกัด บางครั้งส่วนเกินจากแผนการผลิตในท้องถิ่นมีการนำมาใช้สำหรับการสงคราม การบริโภคในเมือง การก่อสร้างทางศาสนา การรวบรวมสินค้าที่มีมูลค่าสูง แต่การรวบรวมเงินทุนหาได้ยากและมีจำกัด (17) เพื่อเป็นการแสวงผลประโยชน์จากการขยายขอบเขตการค้า และการเก็บภาษี จึงมีการก่อสร้างสะพาน และถนนหลายแห่ง แต่ทั้งหมดเกิดขึ้นโดยอาศัยแรงงานภายในท้องถิ่น จนกระทั่งต่อมาในที่สุดมีการก่อสร้างทางรถไฟสายเชียงใหม่ กรุงเทพมหานคร ในปี ค.ศ. 1908 เกิดขึ้น เป็นสิ้นสุดยุคต้นของเศรษฐกิจเชียงใหม่

การเริ่มแผนพัฒนาตามภาพที่ 3 ในระยะแรก รูปแบบการสะสมทุนสำหรับแผนการผลิตได้เกิดขึ้นจากการเพิ่มขึ้นของเนื้อที่การเพาะปลูก และการเพิ่มขึ้นของพ่อค้าคนกลาง ในเวลาเดียวกันเริ่มมีการบริการสินเชื่อการเกษตรในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ยังต่อมาส่งผลให้ภาคการเกษตรเกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตยิ่งขึ้น เป็นการผลิตที่มีแผนนโยบายจากส่วนกลาง ทั้งนี้กลุ่มผลประโยชน์ คือ บรรดาเกษตรกรเองแสดงอำนาจทางการเมืองผ่านตัวผู้แทนราษฎร ได้กระตุ้นการอุดหนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลส่วนกลางมากขึ้น จนกระทั่งรูปแบบความช่วยเหลือ ได้ปรับเปลี่ยนมาสู่กลุ่มผลประโยชน์แยกตามแต่ละประเภทของกิจกรรมทางการเกษตร มีลักษณะการผลิตแบบเฉพาะทางมากขึ้นภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนในท้องถิ่นของบรรดาชาวไร่ ชาวนา

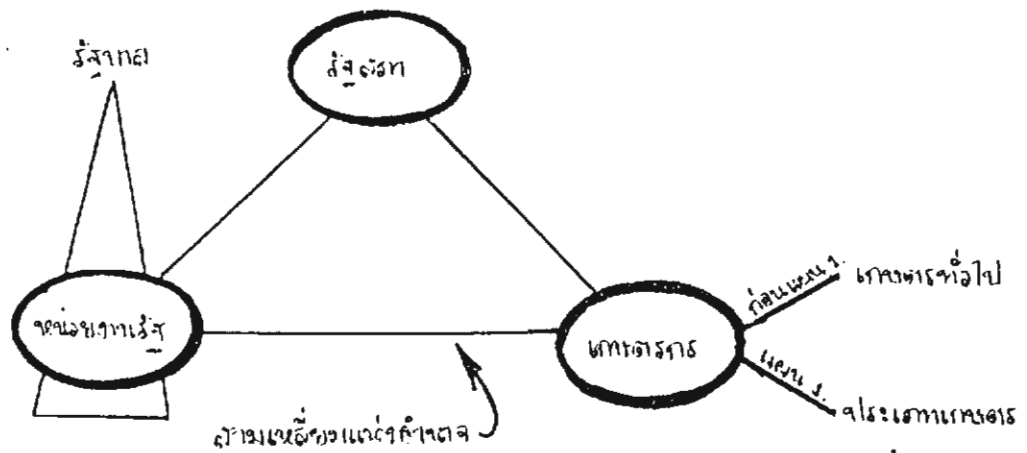
สามเหลี่ยมแห่งอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองจึงเกิดขึ้นในทิศทาง การแก้ปัญหาในท้องถิ่น เช่น เชียงใหม่ สืบเนื่องมาจากการสานประโยชน์ของบรรดาภาครัฐ และบรรดากลุ่มผลประโยชน์ทางการเกษตร แยกตามประเภทของการผลิต **ดูภาพที่ 3**

4.2 การเกิดธุรกิจเกษตร

การสะสมด้านทุนภาคเกษตร เพื่อวัตถุประสงค์การผลิตได้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในค.ศ. 1966 รัฐบาลได้เริ่มจัดตั้งธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ขึ้น ทำให้รูปแบบการผลิตการเกษตรเข้ามาสู่เชิงทางพาณิชย์ คือ ผลิตเพื่อขายเพิ่มมากขึ้น ในทุกประเภททางการเกษตร ช่วงนี้เองเกิดกลุ่มผลประโยชน์ธุรกิจเกษตรเข้ามามีบทบาทในเศรษฐกิจท้องถิ่น ทำให้ธุรกิจปัจจัยการเกษตรเริ่มก่อตัวขึ้น นับแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 2 เป็นต้นมา **ดูภาพ 4**

ภาพ 3

นโยบายของแผนงานโครงการ

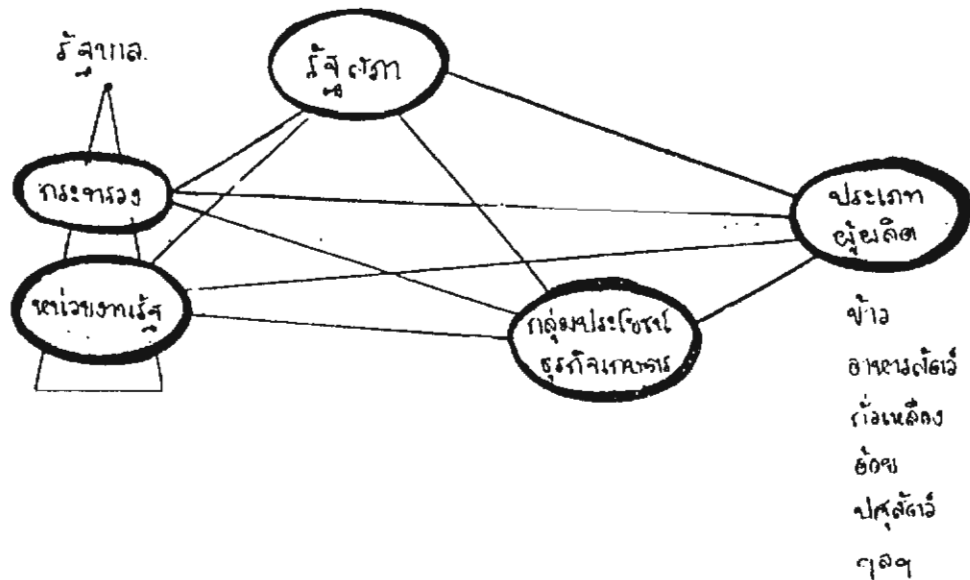

ข้าว
อาหารสัตว์
ถั่วเหลือง
ถั่วเขียว
ปศุสัตว์
อื่นๆ

หมายเหตุ : แผน ๑ เริ่ม ค.ศ. ๑๙๖๐ - ๑๙๖๕

ภาพ 4

การเกิดธุรกิจเกษตร. ช่วงแผน ๒ ค.ศ. ๑๙๖๖ - ๑๙๗๑

ข้าว
อาหารสัตว์
ถั่วเหลือง
ถั่วเขียว
ปศุสัตว์
อื่นๆ

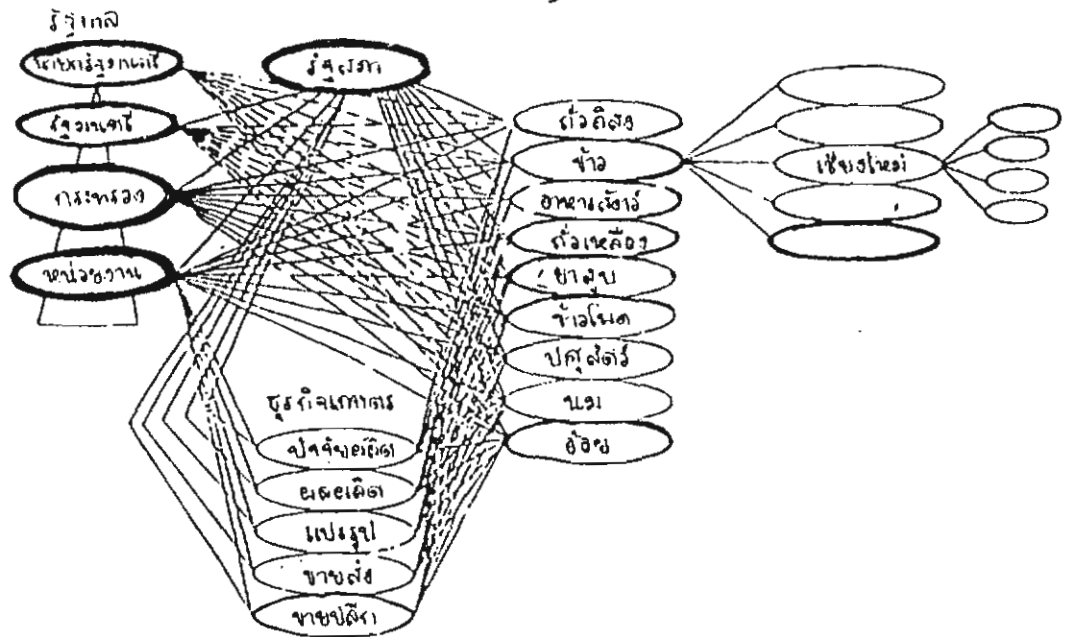
4.3 ผลกระทบอุตสาหกรรมเฉพาะทาง

จังหวัดเชียงใหม่ได้รับการปรับเปลี่ยนภายใต้รูปแบบการผลิตทางการเกษตรสมัยใหม่ เมื่อเริ่มแผน เห็นได้ว่าภายในท้องถิ่น เมื่อเกษตรกรผู้ผลิตสามารถขายผลิตผลได้ มีการขยายสินค้าการเกษตรมากขึ้น ในท้องถิ่นขณะเดียวกัน ทำให้ธุรกิจเกษตรมีการแตกแยกแขนงออกไปสู่งานเฉพาะด้าน เช่น ปัจจัยการผลิต ผลผลิต การแปรรูป การขายส่ง ขายปลีก ก่อให้เกิดพลังทางการเมืองที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจภาคเกษตรในระดับประเทศ มีกลุ่มผลประโยชน์เพิ่มมากขึ้น เห็นได้จากเส้นเชื่อมโยงกัน ในเชิงธุรกิจของกลุ่มผลประโยชน์หนาแน่นขึ้นมาก ดูจากภาพ 5 นับได้ว่า ประเทศไทยในยุคนี้ จนกระทั่งสิ้นสุดแผน 4 ในปี ค.ศ. 1981 เป็นยุคทองภาคเกษตร แต่ภายหลังจากนี้เมื่อเข้าสู่การปรับเปลี่ยน พลังทางการเมืองของเกษตรกรเริ่มอ่อนตัว ทำให้บางส่วนมีการอพยพแรงงานจากชนบทสู่ตัวเมืองมากขึ้น บางส่วนไปทำงานต่างประเทศรับจ้างด้านฝีมือแรงงาน

4.4 ปรับเปลี่ยนจากระบบเสรีนิยมเต็มขั้น ไปสู่ระบบของตลาดเสรี

ในแง่ทางวิชาการตามที่เข้าใจกัน ระบบเศรษฐกิจภายใต้กระแสตลาดเสรี มีการสานประโยชน์ร่วมกัน ในบริเวณภาคเหนือตอนบน โดยมีอดีตเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนา หรือ เชียงใหม่เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่ง เมื่อใดหากการดำเนินงาน การประสานงานในระดับภูมิภาคบรรลุผลสำเร็จ ผลลัพธ์จากการขยายพรมแดนทางเศรษฐกิจย่อม ครอบคลุมออกไป สู่บรรดาผู้มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ เกิดกลุ่มแรงงานกลุ่มผู้บริโภค กลุ่มสวัสดิการ ทำให้มีการสานประโยชน์ทางเศรษฐกิจเกิดมากขึ้น ทั้งนี้สามารถแยกออกเป็นผลลัพธ์ ได้แก่

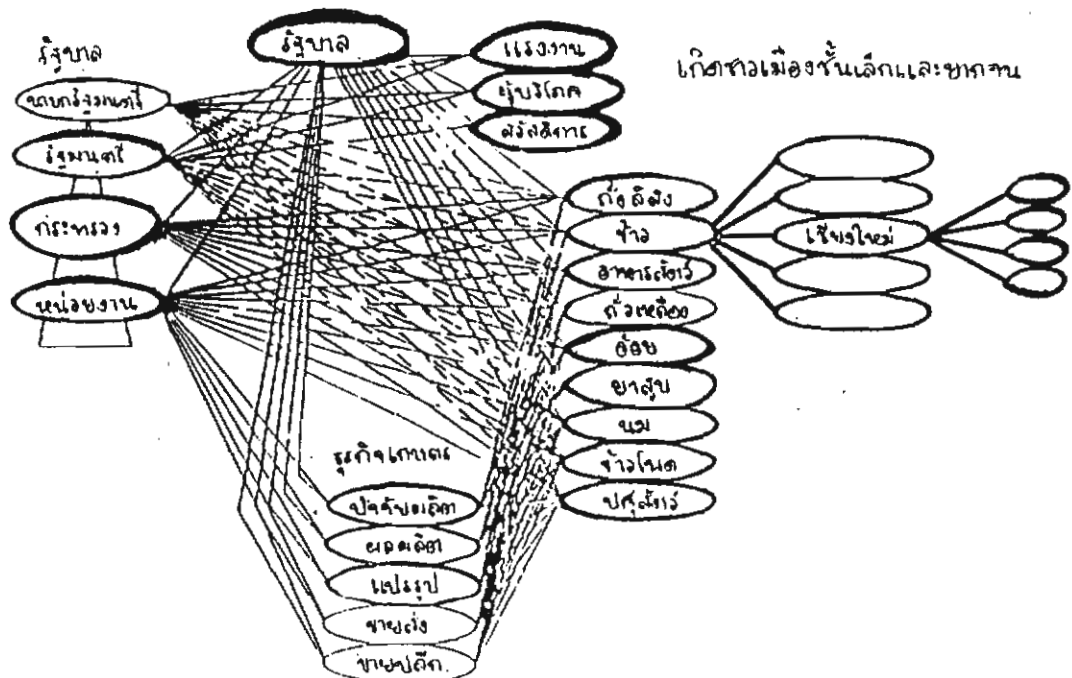
1. ผลกระทบทางด้านการปรับเปลี่ยนทิศทางการค้าต่อรูปแบบโครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง
2. ผลกระทบการขยายการค้ามากขึ้น และกิจกรรมสนับสนุนการค้ามากขึ้น

๒๒๖

เรื่องภายใน ๓ เรื่องภายใน ๔ (๑๙๗๒ - ๑๙๘๑)

ກາງ 6

๕. การเกิดกลุ่มประชาชาติ ได้แก่ แรงงาน ชุมชนโรค กลุ่มสตรีสังคม
เริ่มแผน 5 ถึงแผนปัจจุบัน (เริ่ม ค.ศ. 1982-ปัจจุบัน)

โดยแรงผลักดันจาก 2 ประการ นำไปสู่ความก้าวหน้าเศรษฐกิจ และสร้างสวัสดิการเกิดขึ้นท่ามกลางเพื่อนบ้านและจังหวัดเชียงใหม่เอง ทั้งนี้ เพราะขยายขนาดการตลาดใหญ่มากขึ้น

ดูภาพที่ 6

เหตุผลสนับสนุนการพัฒนาดังกล่าว คือ เนื่องจากเกิดมีการประหยัดการใช้ทรัพยากรในขบวนการผลิตเกิดขึ้น รวมทั้งภาวะแรงกดดันในการแข่งขันอย่างเสรี นำไปสู่บทบาทใหม่ของเศรษฐกิจมีประสิทธิภาพอย่างสูง ก่อให้เกิดการคิดประดิษฐ์ การปรับเปลี่ยนของระดับราคาผลผลิต เช่นเดียวกับการปรับเปลี่ยนระดับราคาของปัจจัยในการผลิต เพื่อสร้างเป็นสินค้าและบริการ เกิดการจัดการผลลัพธ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมในการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น และภูมิภาค อย่างไม่ไร้ทิศทาง ผลลัพธ์จากการปรับเปลี่ยน อาจมีผลกระทบต่อความเป็นไปได้ของรูปแบบ เศรษฐกิจท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยเหตุว่า ในแง่สินค้าและบริการ อาจมีการสร้างผลประโยชน์ร่วมกับเพื่อนบ้านข้างเคียง หรือจากภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย เวลาเดียวกัน ผลลัพธ์ในเชิงบวกที่เกิดขึ้นจากการขยายตลาดของเชียงใหม่ก็จะทดแทนผลลัพธ์เป็นลบ ซึ่งอาจทำให้สภาวะความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นได้ บางทีอาจส่งผลกระทบต่อสภาวะทางเศรษฐกิจ หากการปรับตัวของเชียงใหม่ไม่สามารถปรับตนเองต่อกระแส เงื่อนไขที่มีการเปลี่ยนแปลงของทิศทางการรวมเศรษฐกิจการตลาดเข้าด้วยกัน กรณีมีการดำเนินงานผิดพลาดทางนโยบายเกิดขึ้น สืบเนื่องจากการขาดความพร้อม ในการแข่งขันทางเศรษฐกิจและการวิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐกิจ

จากทิศทางภายใต้เงื่อนไขของระบบเศรษฐกิจตลาดเสรี และความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจตามแนวคิดที่ได้นำเสนอมาดังกล่าว ทำให้เกิดแนวทางการวินิจฉัยได้ว่า ในโอกาสการฉลอง 700 ปี ของเชียงใหม่ กระแสความผันผวนที่ไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจได้พัดผ่านเข้ามาแน่นอนย่อมส่งผลทำให้เกิดเป็นความรู้และประสบการณ์ เข้าใจถึงว่า อะไรคือทิศทางที่แท้จริงในการเจริญเติบโตของเชียงใหม่ และโดยเฉพาะนครเชียงใหม่ (กำหนดตามแนวเขตเทศบาลนครเชียงใหม่) ด้วยสาเหตุที่ว่าทิศทางการพัฒนาของเมืองและประชากรโดยเฉพาะผู้ยากจน ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับทิศทางกระแสเศรษฐกิจของโลก

4.5 กลุ่มผลประโยชน์เศรษฐกิจท้องถิ่น

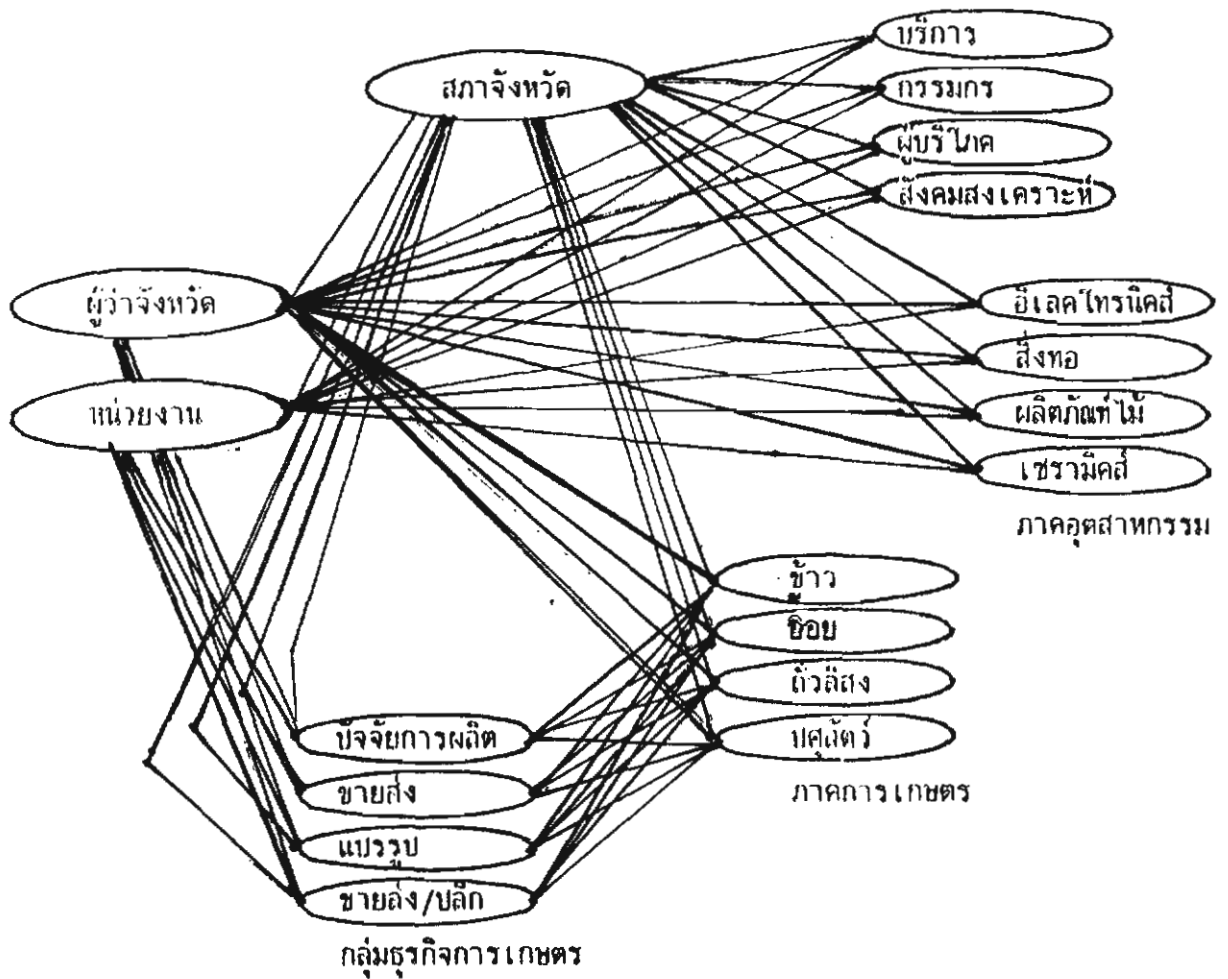
จากตัวเลขตารางที่ 1 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผลงานทางเศรษฐกิจย่อมก่อให้เกิดผลลัพธ์ต่อธุรกิจการเมืองท้องถิ่น ตัวอย่างช่วงระยะเวลา 6 ปี นับตั้งแต่ ค.ศ. 1986 - 1991 (พ.ศ. 2529-2534) ภาคเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ที่ขยายตัวมาก เรียงตามลำดับมากไปหาน้อยได้แก่

1. ภาคการเงิน การธนาคารและประกันภัย โดยเฉลี่ยร้อยละ 26.49
2. ภาคอุตสาหกรรม โดยเฉลี่ยร้อยละ 14.38 ต่อปี
3. ภาคคมนาคมและขนส่ง โดยเฉลี่ยร้อยละ 11.29 ต่อปี
4. ภาคบริการ โดยเฉลี่ยร้อยละ 10.10
5. ภาคก่อสร้าง โดยเฉลี่ยร้อยละ 10.02 ต่อปี

ทำให้เกิดสภาพการณ์ที่ว่าธุรกิจบางประเภทได้กลายเป็นฐานทางการเมือง นักธุรกิจท้องถิ่นหันมาสู่การเมืองมากขึ้น โดยมีส่วนร่วมกับการเมืองระดับประเทศด้วย

หากจะลองร่างภาพกลุ่มผลประโยชน์เศรษฐกิจท้องถิ่น นับแต่เริ่มแผนพัฒนาฉบับที่ 5 ค.ศ. 1982 (พ.ศ. 2526) จนกระทั่ง ปัจจุบันก่อให้เกิดการเชื่อมโยงประสานผลประโยชน์ของตัวแทน เศรษฐกิจระดับท้องถิ่นระหว่างภาครัฐบาลกับภาคเอกชน ผลักดันการกำหนดนโยบายการบริหารในจังหวัดเชียงใหม่ ดูจากภาพที่ 7 ทำให้เห็นภาพชัดว่า หาก (ถ้ามี) การใช้เงินทุนเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งในการบริหารงานจังหวัด หรือเทศบาลโดยตรงแล้วความรุนแรงและซับซ้อนทางการเมืองท้องถิ่นก็ยิ่งทวีมากขึ้น ทำให้ชาวไร่ชาวนาหรือผู้ที่อยู่ในภาคเกษตร มีการเติบโตโดยเฉลี่ยร้อยละ 4.05 เริ่มหมดพลังทางการเมืองในบางส่วน ทั้งนี้การที่จะให้เกิดสมดุลการพัฒนาในระยะยาวแก่ทุกฝ่ายดูเหมือนเริ่มหมดความหวัง ระบบเศรษฐกิจการเมืองท้องถิ่นต้องปรับเปลี่ยนไปสู่สภาพใหม่ นโยบายใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาของเขตเมืองหรือเขตเทศบาลดูจะรุนแรงมากขึ้น

ภาพ 7

สภาจังหวัดศรีสะเกษ

การเติบโตของภาคบริการ กรรมการ ผู้วิไล สังคมสงเคราะห์ของท้องถิ่น
(เริ่มแผน 5 - ถึงแผนปัจจุบัน)

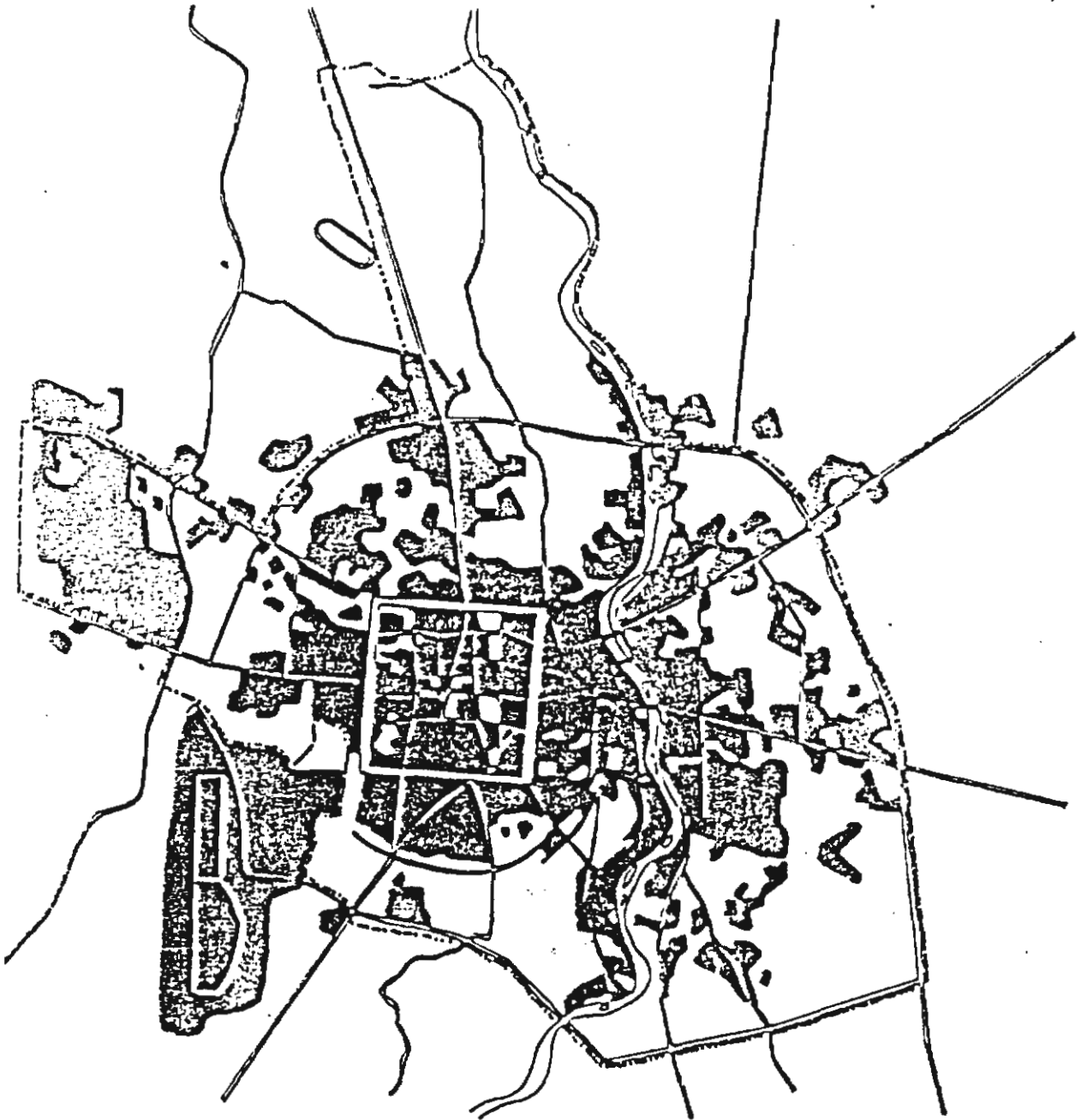
4.6 เขตเมือง

เมื่อมีการขยายเนื้อที่ของเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเทศบาลนครแห่งแรกและแห่งเดียวของประเทศไทยออกไป ทำให้เกิดการครอบคลุมการบริหารของเทศบาลออกไปอย่างมาก เขตเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชนมีแรงดึงดูดประชากรสูงสุด พื้นที่มีประชากรหนาแน่นมากด้วย ก่อให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว **ดูภาพ 8 9 และ 10** ก่อให้เกิดปัญหาการบริหารสาธารณะมากมายได้แก่ด้านบริการน้ำประปา ปัญหาการเก็บขยะ ปัญหาจราจร ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ และอื่น ๆ สำหรับเขตผังเมืองรวมหรือมหานครเชียงใหม่มีพื้นที่ประมาณ 430 ตารางกิโลเมตรในพ.ศ. 2537 เขตเทศบาลมีพื้นที่ 41 ตารางกิโลเมตร และเขตเทศบาลใหม่มีพื้นที่ 107 ตารางกิโลเมตร **ดูภาพ 11** โดยประชากร พ.ศ. 2537 มี 677,000 คน คาดหมายว่าจะเพิ่มเป็น 848,600 คน และ 1,136,000 คน ใน พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2559 ตามลำดับ

สรุปจะเห็นได้ว่ามีผลลัพธ์ที่เป็นปัญหาสำคัญอยู่หลายประการ ดังนี้

1. การขยายเขตเทศบาลขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ประชากรสูงมากขึ้น ย่อมต้องการกลไกการบริหารงานขนาดใหญ่และมีประสิทธิภาพต่อการแก้ปัญหาของประชาชน
2. การครอบครองพื้นที่ของเขตเทศบาลนครออกไปสู่เขตพื้นที่ภาคเกษตรบางส่วน ก่อให้เกิดการรวบรวมปัญหาของเกษตรกรชั้นเล็กและยากจน เมื่อทวิร่วมกับการอพยพแรงงานแล้ว ทำให้ปัญหาความยากจนจะเป็นเรื่องใหญ่ในอนาคต
3. ความสับสนวุ่นวายย่อมเกิดขึ้น ผลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการใช้เงินลงทุนจำนวนมาก โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองย่อมปรับเปลี่ยนรุนแรงขึ้นทำให้ปัญหาที่เป็นผลประโยชน์ของกลุ่มผู้บริโภคร ผู้ใช้แรงงาน และผู้รับสวัสดิการ มีความสำคัญเป็นเงาตามตัว

แผนพื้นที่ใช้ประโยชน์ (Use - up Area) ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2508

ภาพ 8

ที่มา: โครงการวิจัย: เมืองบริการ จังหวัดเชียงใหม่ (๑๐)

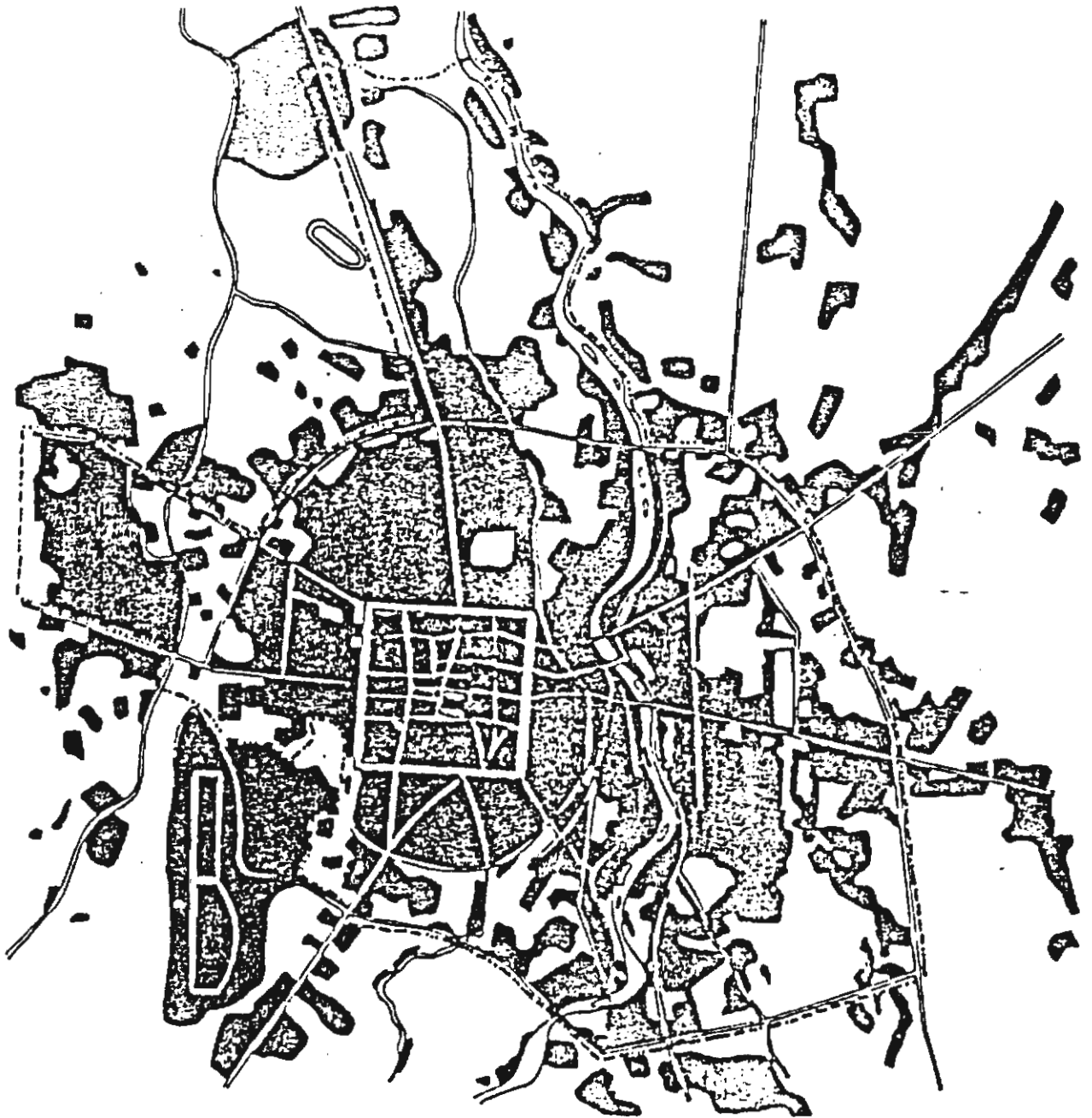
แสดงพื้นที่ใช้ประโยชน์ (Built-up Area) ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2520

ภาพ 9

ที่มา: โครงการวิจัย: เมืองบริวาร จังหวัดเชียงใหม่(๒)

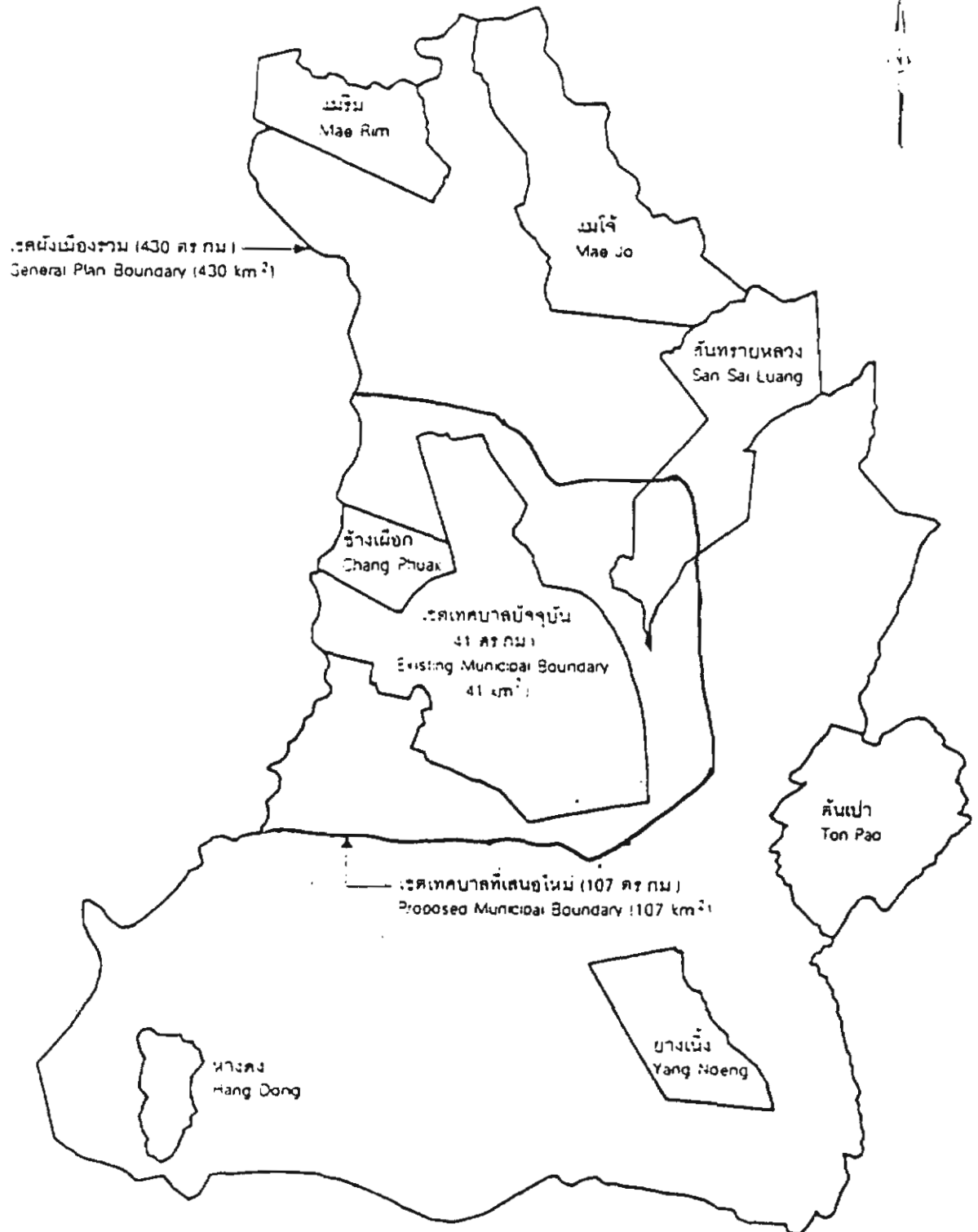
แสดงพื้นที่ใช้ประโยชน์ (Built-up Area) ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2525

ภาพ 10

ที่มา: โครงการวิจัย: เมืองบริการ จังหวัดเชียงใหม่ (20)

ภาพ 11

เมืองเชียงใหม่และพื้นที่โดยรอบ
CHIANG MAI AND SURROUNDING AREA

ที่มา : กรมการทางพิเศษแห่งประเทศไทย (21)

4. เมืองมีขนาดใหญ่ เกิดการทะลักของประชากร การเมืองระดับท้องถิ่นกลไกรองรับปัญหาประชาชนได้ไม่เต็มที่ ย่อมก่อให้เกิดการสูญเสียต้นทุนทางสังคมจำนวนมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและอื่น ๆ หากเศรษฐกิจอยู่ในช่วงขาขึ้น ดังเช่นตัวเลขของช่วง ค.ศ. 1986-1991 มีการเติบโตไปได้ดี ปัญหาคงไม่รุนแรงมาก สำหรับประชาชนผู้อยู่ในสถานการณ์ดังกล่าว แต่เมื่อได้เศรษฐกิจอยู่ในช่วงเวลาเกิดการชะลอตัวลงปัญหาบางส่วนคงยากจะแก้ไขให้ลุล่วงได้ ทำให้เกิดผลทางอ้อมติดตามมาในอนาคต

5. การแข่งขันในแง่การทำงานเพื่อประชาชน หากเขตเทศบาลเมืองยังคงดำเนินงานในรูปแบบที่ผ่านมา ความทับถมทวีของปัญหาเมืองเชียงใหม่จะมากขึ้น เทศบาลเองคงต้องแสวงหาเพื่อให้ได้เงินทุนขนาดใหญ่มาพัฒนาต้องพึ่งแค่ภาครัฐบาลฝ่ายเดียว ซึ่งจำเป็นที่เทศบาลและผู้บริหารต้องปรับเปลี่ยนบทบาททางการเงินเสียใหม่หรือไม่

บทที่ 5

สรุป

ผลจากบทความนี้ ประเด็นคงมีมากมายและคงต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมกันไป แท้จริงแล้วเรื่องของเมืองเชียงใหม่ในหลายประเด็น ท่านเคยทำหรือเคยมีประสบการณ์มาก่อน หลายท่านคงทราบดีว่าผู้เขียนแน่นอน อย่างไรก็ตามบทความนี้อ่านอย่างน้อยแสดงให้เห็นได้ว่าเรื่องของเศรษฐกิจเป็นเรื่อง ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่พ้นไม่ว่ายุคสมัยใดก็ตาม การปรับเปลี่ยนในหลายรูปแบบของเศรษฐกิจคงมีอย่างต่อเนื่องตราบดีความต้องการ (Needs) ของคนเราไม่สิ้นสุดจากทรัพยากรจำกัด

จังหวัดเชียงใหม่เองเคยตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าเกือบ 200 ปี ตามประวัติศาสตร์จนกระทั่งยุคเวลาที่ผ่านมาซึ่งอายุคนรุ่นนี้ ทรัพยากรมากมายได้มีการนำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ให้บำบัดความต้องการของคนเชียงใหม่และแห่งอื่น ภายใต้สภาวะการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจจังหวัดเชียงใหม่คงไม่กลับไปเป็นเมืองขึ้นของประเทศใด ๆ อีกในแง่การปกครอง สำหรับโดยเฉพาะทางเศรษฐกิจนั้นไม่แน่ แต่จะเป็นจริงหรือไม่แน่ อยู่ที่ว่าบทบาททางเศรษฐกิจของประชากรในจังหวัดเชียงใหม่ มีการกระทำการใด ๆ ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้องหรือไม่

การที่จะให้เศรษฐกิจท้องถิ่นเป็นอิสระเป็นไทยตลอดไป คงไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่ายนัก เพราะมีเงื่อนไขที่จะต้องจัดการแก้ปัญหาอีกหลายประการ อย่างไรก็ตาม หนทางการป้องกันตนเองให้หลุดพ้นจากอันตรายนั้น เป็นเรื่องที่ต้องจัดทำนโยบาย ผู้นำมาปฏิบัติคงต้องกระทำให้ดีที่สุดการฉลอง 700 ปี เชียงใหม่ ทำให้พวกเราภูมิใจเพราะเป็นเรื่องที่น่ายินดีที่ว่าเศรษฐกิจเชียงใหม่ได้เติบโตมาอย่างเข้มแข็ง เป็นอิสระ

ขบวนการที่เรียกว่า การเปิดตลาดเสรี มองในแง่วิชาการคือดำเนินงานเพื่อลดต้นทุน (Costs) ให้ต่ำที่สุดและลดความไม่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจในทุกด้าน รวมถึงลดแรงกดดัน

ทางการเมืองด้วยเช่นกัน การปรับตัวภายใต้เศรษฐกิจตลาดเสรีภาคเอกชนได้พยายามดำเนินการอย่างเต็มที่ สมควรที่ภาครัฐจะปรับตัวด้วยหรือไม่ แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามต้นทุนต่าง ๆ (Costs) ย่อมเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว คำถามจึงมีว่า ต้นทุนเหล่านี้กระจายออกไปในภูมิภาคเท่าเทียมกันหรือไม่ ในท่ามกลางบรรดาผู้มีรายได้น้อยเท่าเทียมกันหรือไม่ การยอมเลือกทิศทางการลงทุนขนาดใหญ่ โดยเฉพาะภาครัฐบาลจากส่วนกลาง ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจในระยะยาวด้วยหรือไม่ การที่จังหวัดนี้จะเป็นศูนย์กลางในฝันเพื่อชื่อเสียง เงินตรา ตำแหน่ง และอื่น ๆ ของผู้ใดก็ตาม ใครคือผู้รับภาระต้นทุนต่าง ๆ ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต หนีไม่พ้นคงเป็นประชาชนที่เข้ามาอยู่อาศัยไม่ว่าถาวรหรือชั่วคราว ในลักษณะต่าง ๆ ดังนั้นจากข้อเสนอในบทความสะท้อนให้เห็นถึงผลประโยชน์ของกลุ่มชนทางเศรษฐกิจ แนวนอนไม่ทางตรงหรือทางอ้อมย่อมแสดงออกผ่านขบวนการทางการเมือง การที่ภาครัฐเพิ่มขยายบทบาท (แทนการลดบทบาทเมื่อเปิดเสรีเศรษฐกิจ) และผลักดันให้ธุรกิจภาคเอกชนไปสู่ตลาดแข่งขันอย่างเต็มรูปแบบอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นสัญญาณให้เห็นว่าเศรษฐกิจเชียงใหม่กำลังเข้าสู่การแข่งขัน ในเวลาเดียวกันที่ทุกแห่งทั่วโลกก็เปิดเสรีตลาดเช่นกัน เมื่อใดก็ตาม หากการดำเนินงานไร้ประสิทธิภาพ การชดเชยระบบเศรษฐกิจย่อมคงอยู่ ก็คือการจ่ายเงินอย่างไร้เป้าหมายเช่น คำกล่าวของปราชญ์เมืองเหนือที่ว่า

"ยามเมื่อป้อแม้อย่าง กั้นขวาง โปะขวางบ๊ะ ยามเมื่อป้อแม่ม่ายละ เป้นมะห้อยนอยจา"

เอกสารอ้างอิง

- (1) ชินวุธ สุนทรลิมะ และสมพร เทพสิทธิ์า. ปัญหาเศรษฐกิจการเมืองกับความมั่นคงของชาติ. สมาคมส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ. กรุงเทพมหานคร.
- (2) Strong, Maurice F., Economic Management Global Need, Economic Impact. A Quarterly Review of World Economics, 1976/3 Washington, p.73.
- (3) กิตติพงษ์ ฤทธิบุตร. การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร กรณีศึกษาอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2527.
- (4) นิกุล โค้วสุวรรณ. การกระจายสินเชื้อของธนาคารพาณิชย์ในปี พ.ศ. 2531 วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2531.
- (5) เพียงจันทร์ ลิขิตเอกราช. การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว: กรณีศึกษางานมหรหรรพ์ไม้ดอกไม้ประดับ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2535.
- (6) เขียวเรศ เขาวนพูนผล. การบริโภคอาหารนอกบ้านของครัวเรือนผู้บริโภค กรณีศึกษางานมหรหรรพ์ไม้ดอกไม้ประดับ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2535.
- (7) รักชาติ แก้วผดุง. อุปสงค์ที่อยู่อาศัยประเภทบ้านจัดสรร ในเขตผังเมืองรวมเชียงใหม่ วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2531.
- (8) วราพรรณ วิรุฬห์ศรี. การวิเคราะห์ความยั่งยืนในเชิงเศรษฐศาสตร์ ระบบเกษตรบนที่สูง วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2531.
- (9) สถารินทร์ โยธิวาสวาริน. ผลกระทบทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2536.

- (10) ประเสริฐ ไชยทิพย์. แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Thought). คณะเศรษฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. จังหวัดเชียงใหม่ 1995.
- (11) Chaitip, Prasert, Industrial Performance in Northern Thailand, Faculty of Economics, Chiangmai University, Chiangmai, Thailand November 1994, pp. 2-5.
- (12) Hornig, Ellen., Measuring the Domestic Distributional Impact of Trade Liberalization, Cornell University, New York, December 1980, pp. 3-12.
- (13) นิโคล, แนนซี เอ. ประสิทธิภาพ ? ความสับสนอลหม่าน ? อะไรคือการเงินยุคใหม่. Harvard Business Review มีนาคม-เมษายน 1993.
- (14) อุนสุรณ คุณชาญ ลิโรส พิมพ์ที่ไทยนิวส์การิมพ์ จังหวัดเชียงใหม่.
- (15) Galbraith, John Kenneth., Economic Development Houghton Mifflin Company, Boston, U.S.A. 1964 pp. 21-22.
- (16) นพดล มุลสิน. ผลกระทบทางสังคมของการเกิดเมืองใหญ่ กรณีศึกษาของจังหวัดเชียงใหม่ วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- (17) Meer. C.L.J. Van der., Rural Development in Northern Thailand : An Interpretation and Analysis, Groningen, The Netherlands, May 1981, pp. 48-44.
- (18) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดอนุกรมปีฐานใหม่ 2524-2534. พ.ศ. 2537.
- (19) สำนักงานอุตสาหกรรมเชียงใหม่. แผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี (พ.ศ. 2535 - 2539) สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่, 2534.
- (20) สุรีย์ บุญญานพงค์ และอัษฎางค์ ไปราณานนท์. แนวทางการพัฒนาพื้นที่เมืองบริวารของเมืองเชียงใหม่. สถาบันวิจัยสังคม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. จังหวัดเชียงใหม่. ธันวาคม 2529.

- (21) กรมการทางพิเศษแห่งประเทศไทย. โครงการสร้างระบบขนส่งมวลชน. จังหวัดเชียงใหม่.
กันยายน 2537.
- (22) หนังสือเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. กรมวิชาการ. กระทรวงศึกษาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 1
พ.ศ. 2538.
- (23) ศูนย์ศึกษาปัญหาเมืองเชียงใหม่. วิเคราะห์โครงการวางแผนพัฒนาเมืองเชียงใหม่. สมาคมสังคม
ศาสตร์แห่งประเทศไทย. พ.ศ. 2534.
- (24) รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน. พ.ศ. 2531. สำนักงานสถิติแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรื พ.ศ. 2531.
- (25) พวงเพชร ธนสิน. รายงานการศึกษาเมืองเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2537.
- (26) ลัมพันธ์ ไชยะ. การขยายตัวของเมืองเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรม: กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่.
วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตุลาคม 2536.
- (27) Boonma, Chamnier., Present Situation and Recent Trends of Agribusiness
in Thailand, International Seminar on Agribusiness and the Role
of Farmers' Organizations, NACF & FFTC Seoul, Korea, April 1991.

ภาคผนวก

กรอบแนวคิดเบื้องต้น

ด้วยว่ามีวิธีการหลากหลาย ในการกำหนดกรอบคิดเบื้องต้นในระบบเศรษฐกิจสังคม เป็นผลต่อเนื่องจากเนื้อหาบทความทางเศรษฐกิจเชิงใหม่ 700 ปี เรียกว่า ปัญหาประเด็นศึกษา ในโครงการ ทั้งนี้ควรกำหนดขึ้นตามสภาพการณ์พัฒนาการของภาคต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ เหตุผลมี ดังนี้ คือ

ตามที่รัฐบาลโดยปกติมีการแยกแยะอย่างชัดเจนในหัวข้อ คือ การขนส่ง การเกษตร การอุตสาหกรรม การพาณิชย์ หรือ การเงิน โดยขึ้นอยู่กับประวัติความเป็นมาและรายละเอียด พื้นฐานของส่วนต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ ทำให้แต่ละกิจกรรมมีความแตกต่างสามารถนำไปใช้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละกลุ่มที่นำไปใช้

วิชาการทางเศรษฐศาสตร์ แบ่งสภาพของปัญหาออกหลายระดับ ได้แก่ อันดับปฐม (Primary) อันดับรอง (Secondary) อันดับสาม (Tertiary) ทั้งนี้การแบ่งแยกส่วนประกอบเป็นประโยชน์สำหรับการรองรับทางทฤษฎี ดังเช่น ในแง่วิชาการโดยทั่วไปกระจายการเกิดขึ้นของปัญหาไปสู่ด้านต่าง ๆ คือ เศรษฐศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ การวางแผน เมืองและภูมิภาค สังคมศาสตร์ และการเมือง การแบ่งแยกเหล่านี้ มีประวัติความเป็นมาของสถาบันการแยกแยะ บนรากฐานอยู่ในสังคมวิชาการ และในสภาพการเป็นสถาบัน มากกว่า ธรรมชาติภายในเนื้อหาวิชาโดยเฉพาะ

กรอบเบื้องต้นในการรองรับทางวิชาการอย่างน้อย ในแง่ทฤษฎีซึ่งเป็นเรื่องต่อไปนี้เป็น

1. เกษตร
2. อุตสาหกรรม
3. การพาณิชย์

จากการแบ่งแยกอย่างง่าย บางครั้งมีการซ้ำซ้อนในเนื้อหาบางส่วนก็ตาม เป็นสิ่งดี เพราะทำให้ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทฤษฎีจำนวนมากที่เกิดขึ้นมาก่อนนั้น

การแบ่งแยกสามารถทำเพิ่มเติมอีก 3 ประการ คือ

4. การขนส่ง เนื่องจากเป็นส่วนเชื่อมโยง และ ตอบสนองต่อบรรดากิจกรรมใน 3 ส่วนแรกที่แจกแจงไว้
5. ประวัติศาสตร์ เป็นส่วนเชื่อมโยงเพิ่มเติม
6. การค้า เป็นตัวกำหนดสำคัญในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีการกระทำเกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ และการเกิดผลกระทบขึ้นกิจกรรมต่าง ของแต่ละพื้นที่

การพิจารณาในเบื้องต้น เป็นประโยชน์ในกระบวนการแบ่งแยก คือ

1. เน้นความสนใจ ในปัญหา และในปัจจัยต่าง ๆ ที่มีนัยสำคัญ
2. เป็นการทำงานที่ป้องกันปัญหาของช่องว่างที่มีก่อนหน้านี้
3. ไม่ทำให้เกิดภาวะในแง่กฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นก่อนหน้านี้

ยิ่งกว่านั้นการแบ่งแยกเบื้องต้นดังกล่าว เกิดประโยชน์อย่างน้อยในการประมวลผลอย่าง
หยาบ สำหรับการแบ่งแยกของภาครัฐบาลเป็นส่วนต่าง ๆ ในแง่การดำเนินงานตามนโยบาย และ
การดำเนินงาน ทำให้ผลสุดท้ายจากการศึกษาวิเคราะห์สามารถนำไปอ้างอิงกลับ ไปสู่เนื้อเรื่อง
เกี่ยวกับนโยบายที่สร้างผลกระทบเกิดขึ้น เป็นผลให้โครงการในเบื้องต้นมีทิศทางครอบคลุมขอบ-
เขตของเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. การเกษตร	}	ส่วนที่มีการพัฒนาการ
2. การอุตสาหกรรม		
3. การพาณิชย์ (การเงิน)		
4. การขนส่ง		
5. ประวัติศาสตร์		
6. การค้า		

สรุปคือ ก่อให้เกิดเป็นแนวทางการกำหนด ปัญหาการศึกษาวิจัย ต่อไป ประกอบด้วย
วัตถุประสงค์ของประเด็นศึกษา และแผนงานการศึกษาวิจัย ตามแต่จะได้พิจารณาในโอกาสต่อไป